

JAARGANG 35#3
NAJAAR 2025

Bulletin

Een draak
met smaak

Op zoek naar verdieping

Bezoekers van de kunstbeurs PAN Amsterdam waren op 2 november welkom bij het programma van de Vereniging Rembrandt op het PAN Podium. Daar gingen drie specialisten in gesprek over fotografie door vrouwen in de 20ste eeuw. De sprekers van links naar rechts: Nienke Coers, Maartje van den Heuvel en Fiepke van Niel (zie ook R kort p. 51).

Links:
Marian Bakker, Protest2Pride, Haarlem,
1989

Rechts:
Foto's uit het archief van Vrouwen
Bouwen Wonen, het Nieuwe Instituut

Aanwinsten

- 18 Een huis vol kunst**
Glas-in-loodraam Thorn Prikker voor Nationaal Glasmuseum
- 26 Voorbeeldige vrouwen**
Stedelijk Museum Alkmaar slaat slag op veiling
- 30 Terug naar de menselijke maat**
Een passende plek voor de maquettes van Aldo en Hannie van Eyck
- 36 Gespot in 1926, gekocht in 2025**
Museum Catharijneconvent verwerft laatmiddeleeuws Mariabeeld
- 44 Tekentour langs Zutphen**
Topografische tekeningen Beerstraaten naar Stedelijk Museum Zutphen

Ook gesteund

- 10 Hollandse azulejo's**
Spectaculaire bruikleen voor Nederlands Tegelmuseum
- 22 Hommage aan Lydia Schouten**
Gerestaureerde *Sleeping Beauties* hoogtepunt in tentoonstelling Arnhem

Achtergrond

- 6 De troost van het onbegrip**
Christiaan Weijts over die ene, bepalende museumervaring
- 14 Scherpe keuzes in tijden van krapte**
Museumdirecteuren aan het woord
- 40 'Hopelijk dient zich wat moois aan'**
Twee Rembrandtleden over nalaten

9 Denkraam

- 21 Rembrandt lid persoonlijk**
Scato Laman Trip
- 35 Enerzijds, anderzijds**
- 47 Rembrandt lid persoonlijk**
Victorine Stille
- 48 JongRembrandt**
- 50 R kort**

26
Voorbeeldige vrouwen

36
Gespot in 1926,
gekoht in 2025

44
Tekentour langs
Zutphen

18
Een huis
vol kunst

30
Terug naar de
menselijke maat

Voorwoord

GEERT-JAN JANSE

Een middag in Otterlo

Otterlo in de regen doet in weinig denken aan een palazzo in zonovergoten Lissabon. Toch kwamen beide werelden op een vrijdagmiddag eind oktober samen bij de presentatie van een monumentale bruikleen van het Rijksmuseum in het Nederlands Tegelmuseum.

De bruikleen van een uitzonderlijk groot Amsterdams tegeltableau dat aan het begin van de 18de eeuw is gemaakt voor de Portugese markt, kon gerealiseerd worden dankzij een bijdrage van de Vereniging Rembrandt. Voor het eerst is daarvoor geput uit het Fonds Fusien, dat de collectiemobiliteit tussen Nederlandse musea nog verder wil stimuleren. In dit *Bulletin* leest u meer over de betekenis van dit unieke tableau voor het Nederlands Tegelmuseum en over een nauwelijks bekend onderdeel van de Nederlandse tegelindustrie: productie voor exportmarkten. Aan de inzet van onze Vereniging voor bruiklenen ligt dezelfde overtuiging ten grondslag als aan de steunverlening voor aankopen, restauraties en onderzoek: het openbaar kunstbezit is van ons allemaal en moet toegankelijk en zichtbaar zijn voor een zo breed mogelijk publiek.

Bij de presentatie in Otterlo werd duidelijk dat het Nederlands Tegelmuseum niet zonder de inzet van een grote groep enthousiaste vrijwilligers kan. Het museum is hierin geen uitzondering – voor nagenoeg alle instellingen in de culturele sector is de betrokkenheid van vrijwilligers van groot belang. Hoe kleiner de organisatie, hoe belangrijker die onbezoldigde inzet is om alles draaiende te houden. Dat geldt des te meer in tijden waarin subsidies onder druk staan. In dit *Bulletin* treft u daarom naast artikelen over recente aanwinsten ook een achtergrondartikel aan waarin een aantal museumdirecteuren u een blik achter de schermen geeft en toelicht welke uitdagingen de totstandkoming van een succesvolle aankoop kent.

Met gesteunde aankopen voor het Nationaal Glasmuseum, het Nieuwe Instituut en Stedelijk Museum Zutphen komt in dit nummer een aantal instellingen aan bod die al geruime tijd geen steun van de Vereniging hadden ontvangen. Mede dankzij uw betrokkenheid heeft onze Vereniging het afgelopen jaar aan zeer diverse aankopen voor deze en andere musea kunnen bijdragen. \

Geert-Jan Janse is directeur van de Vereniging Rembrandt

Hier ervaarde
ik iets wat
fundamenteel
is voor elke
kunstbeleving

Zaaloverzicht in het Kröller-Müller
Museum met als tweede van rechts
Vincent van Goghs *Korenveld met
maaiër en zon*, 1889 (foto uit 2008)

Herinneringen kun je niet maken, ze ontstaan. Zo is het ook met kunstwerken die we in ons hart sluiten. Dat is nooit het gevolg van een bewuste beslissing, het gebeurt. In deze serie vertellen auteurs over dat ene moment in een museum dat hun altijd is bijgebleven. Voor Christiaan Weijts was dat bij *Korenveld met maaier en zoon* van Vincent van Gogh.

De troost van het onbegrip

CHRISTIAAN WEIJTS

Of het met mijn ouders was of met school weet ik niet eens meer. Blijkbaar was de ervaring zo krachtig dat die anekdotische context uit mijn geheugen is weggevaagd. Een beetje zoals de maaier oploste in het korenveld, want bij dat schilderij was het, in een hoek van het Kröller-Müller Museum, dat ik – een jaar of twaalf, dertien – plotseling bleef staan.

De reden was in eerste instantie heel triviaal. In die dikke goudgele verf kon ik die menselijke gestalte pas na een paar tellen onderscheiden, en ik begon dat korenveld af te struinen om te zien wat zich daar nog meer schuilhield.

Een zoekplaatje. Je zou haast denken dat Van Gogh het bewust zo gedaan heeft, als een trucje om de toekomstige kijker te verleiden om wat langer naar dit schilderij te kijken dan dertig seconden. Dat schijnt de gemiddelde tijd te zijn dat een museumbezoeker aan een werk blijft hangen.

Trucage of niet, ik was opgenomen in het golvende landschap en er gloeide één specifieke herinnering in mij op. Een zomervakantie in Frankrijk een paar jaar eerder. De Alpenkreuzer – de vouwwagen uit de jaren zeventig en tachtig die in kleurschakeringen overigens best in de buurt kwam van Van Goghs palet – had weer eens

kuren. Een wiel was gaan aanlopen, tot er rook vanaf kwam en we stopten langs een D-weggetje. Een vermoeide namiddag na een snikhete dag. Daar stonden we, naast een weiland met opgerolde hooibalen, zo hoog als vrachtwagens, verspreid over het veld. Uit de horizon de heuvels, turquoise in de heiige lucht. En toen de geur van smeulend rubber verdween, kwam daar de scherpzoete geur van vers hooi bij.

Het schilderij wekte die herinnering op, en die herinnering bracht het schilderij weer tot leven. Bij dat mechanisme zal ik toen zeker nog niet bewust hebben stilgestaan – dit was juist een bij uitstek niet-rationele ervaring – maar hier ervaarde ik wel iets wat fundamenteel is voor elke kunstbeleving. Of je nu een boek leest, een muziekstuk hoort of voor zo'n schilderij staat, het kunstwerk gaat pas werken als je je eigen herinneringen, verbeelding en verlangens mee laat doen. Dat proces moet je de tijd geven.

Mijn ouders waren wanhopig met dat wiel in de weer geweest, zonder enig succes, en de moedeloosheid begon steeds zwaarder te drukken. Kwamen we nog wel vóór het donker op een camping aan?

Ik had al die tijd wat afzijdig in de berm zitten staren naar dat

Foto: Cary Markerink

De kunstenaar
tast naar iets
wat hij voelt,
vermoedt, niet
onder woorden
kan brengen

**Korenveld met
maaier en zon**
Vincent van Gogh
eind juni/begin
september 1889.
Olieverf op doek,
73 × 92 cm
KRÖLLER-MÜLLER
MUSEUM, OTTERLO

landschap – terwijl mijn vader met gereedschap in de weer was en vloekend bevelen gaf aan mijn moeder, die steeds wanhopiger klonk – en hoewel dat avondlandschap net als bij deze Van Gogh een en al doem ademde, ging daar ook een merkwaardig soort troost van uit. Het zei iets als: ach ja... Zowel langs de berm als in dat museum had ik het idee dat het landschap me iets heel belangrijks ging vertellen waar ik nét niet bij kwam.

Om dat ‘nét niet’ gaat het geloof ik bij kunstervaringen. Natuurlijk geloof ik dat we langer en intenser naar schilderijen moeten leren kijken, maar ik geloof ook dat alleen de doorgebrachte tijd niet voldoende is. Zoals het ook niet gaat om het aantal gelezen boeken of pagina’s.

Ik heb inmiddels een band met dit schilderij, en zie er elke keer weer wat anders in. Soms zou ik willen dat ik de brief die Van Gogh erover aan zijn broer Theo schreef, niet had gelezen. Daarin zegt hij dat die maaier voor hem symbool staat voor de

dood, enzovoorts, en hoe prachtig ook beschreven, hij doet zijn werk ermee tekort, in de zin dat het méér is. De kunstenaar tast naar iets wat hij voelt, vermoedt, niet onder woorden kan brengen. De kijker die zich ermee verbindt ervaart iets waar hij net niet volledig bij kan. Dat nét niet, dat is de esthetische kracht.

Als je scholieren en andere jonge museumbezoekers naar kunst laat kijken, leer ze dan om er hun eigen binnenwereld mee te verbinden. Zonder dat kun je vast allerlei verhalen houden over hoe de maaier de dood symboliseert en het graan voor de cyclus van het leven staat. We kunnen het over de psychiatrische inrichting in Saint-Rémy-de-Provence hebben, waar Van Gogh dit werk maakte, en over zijn zelfmoord, niet lang hierna, maar het blijft alsof je uitleg geeft over alle onderdelen van een auto zonder er zelf een ritje in te maken.

Ik heb de indruk dat we kunst nog altijd te graag benaderen op het niveau waarop er inderdaad allerlei

zinnigs over te zeggen valt, als iets wat je kunt ontcijferen en begrijpen. Maar laten we niet vergeten dat het bij kunst in eerste instantie gaat om onbegrip.

De kunstenaar ‘weet’ iets zonder het te kunnen uitspreken, de kijker ‘ervaart’ iets zonder het te kunnen benoemen. Dat kun je niet ontcijferen, je kunt er hooguit dichterbij komen.

Kunst is dat wachten langs de weg. Je zit in de berm en vermoedt dat het landschap iets gaat zeggen, maar het blijft steken in dat merkwaardig troostende zwijgen. Je bent dichtbij genoeg om geraakt te worden, en blijft ver genoeg om het nooit helemaal te begrijpen.

Christiaan Weijts is schrijver

Ons gemeenschappelijk verleden

We moeten het nodig eens hebben over ons openbaar kunstbezit. Want wie zijn deze 'ons' eigenlijk en wat is openbaar kunstbezit vandaag de dag? Van wie, of nog relevanter voor wie, bewaren, onderzoeken en exposeren we al dat moois?

Sinds een aantal jaar woedt er een verhit debat over allerlei eigendoms kwesties. Zo wil Griekenland al decennia de zogeheten Elgin Marbles terug. Egypte hoopt op de terugkeer van de buste van Nefertiti, naast mummies en obelisksen die, al sinds de Romeinen, verspreid zijn geraakt. De beroemde bronzen paarden van de San Marcobasiliek in Venetië werden tijdens de kruistochten uit Constantinopel gestolen en wie het indrukwekkende Pergamonaltaar wil bekijken, moet niet in het oude Griekenland of het huidige Turkije zijn, maar in Berlijn.

Dichter bij huis zetten Groningse fanatici met regelmaat hun zinnen op de terugkeer van de 17de-eeuwse Herepoort die al sinds 1885 in de tuinen van het Rijksmuseum staat. Bij de turbulente verwerving van Rembrandts Marten en Oopjen spraken Franse media ongegeneerd over 'Frans erfgoed'. En meest recent klinkt de wens uit België om een middeleeuwse beeldengroep, de pleurants van het praalgraf van Isabella van Bourbon, 'terug te geven'.

Isabella van Bourbon was de vrouw van hertog Karel de Stoute, die een belangrijke rol speelde bij de totstandkoming van de Nederlanden als een samenhangende staat. Het oorspronkelijke grafmonument is verschillende keren verplaatst en de tien beeldjes werden al tijdens de Beeldenstorm van het graf verwijderd. Het Rijksmuseum bezit ze sinds 1887. In de Franse tijd roofden de Fransen aanzienlijke schatten uit ons land, waarvan een deel nog steeds in Franse musea is terug te vinden, voorzien van het eufemistische tekstlabel 'toegevallen aan de Franse staat'.

In heel Europa lopen volkenkundige musea voorop met het restitueren van (kunst)voorwerpen. Met politieke en publicitaire instemming gaan er kistenvol objecten terug naar landen die in de koloniale tijd nog niet bestonden. In 1998 al maakte ik met de dit jaar overleden

Foto: auteur

journalist Ewald Vanvugt de eerste tentoonstelling over koloniale roofkunst, getiteld *De schat van Lombok*. Dat was vóór het internet, en ook al verscheen er een mooie catalogus, niets of niemand verwijst in de huidige discussie naar deze vroege expositie over dit politiek beladen onderwerp.

Eerder dit jaar bezocht ik in Scheemda een van de vele prachtige Groninger kerkjes. Daar ontbreekt het pronkstuk, het originele orgel uit 1526, gemaakt door Johan Molner uit Emden. Het binnenwerk is verloren gegaan, maar de uitbundig beschilderde kast hing jarenlang in de voorhal van het Rijksmuseum. Dit had de orgelkast in 1896 verworven van een particulier die hem in 1874 voor 400 gulden van de Hervormde Kerkvoogdij had gekocht. Gedane zaken nemen geen keer, zo zegt het spreekwoord, maar eigendom kan ook betekenen dat het elders te zien is. In Jakarta of Scheemda, Londen of Athene. Werelderfgoed is van ons allemaal, waar het zich ook bevindt. \

LAURENS MEERMAN

Hollandse *azulejo's*

Lang voordat je toeristenwinkels had waar je moderne replica's kunt kopen – met plaatjes van bitterballen of Nike-schoenen erop – waren de blauw-witte Hollandse tegels al geliefd in het buitenland. Vooral de Portugezen wisten wat mooi was: de tegeltableaus die zij rond 1700 in Amsterdam bestelden, behoren tot de fraaiste die toen werden gemaakt. Een van die tegeltableaus kwam in 1955 terecht in het Rijksmuseum en is sinds kort in Otterlo te bewonderen.

In het Portugese dorp Nazaré, 120 kilometer ten noorden van Lissabon, heeft zich tweemaal een wonder voltrokken. In 1182 redde een Mariabeeld een ruiter toen die tijdens een hertenjacht van een klif dreigde te storten. Het tweede wonder vond ruim vijfhonderd jaar later plaats in de kerk die ter ere van het eerste wonder is gebouwd. Het gaat om het decoratieproject voor het kerkinterieur, dat bekleed is met Hollandse tegeltableaus die zo imposant zijn, dat je met recht van een wonder kunt spreken. De duizenden tegels – 6.568 in totaal – zijn op bestelling gemaakt in de Amsterdamse tegelbakkerij van Willem van der Kloet (1667-1747): De Twee Romeinen. Na een lange reis per boot en ossenkar zijn ze in Nazaré door lokale tegelzetters gemonteerd. Zij konden daarbij gelukkig gebruikmaken van de nummers die in Amsterdam achter

Foto's tegeltableau: Marjon Gemmeke

Tegeltableau met een elegant gezelschap

Tegelbakkerij De Twee Romeinen (Willem van der Kloet)
1707. Tegels met tinglazuur (429 tegels), 171 x 435,5 cm
NEDERLANDS TEGELMUSEUM, OTTERLO
(in bruikleen van het Rijksmuseum, Amsterdam)

Bruikleen vanaf 2025, met steun van de Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar Fonds Fusien)

op de tegels waren gezet. Zo kwamen duizenden kilometers verderop de formidabele composities met Bijbelse voorstellingen precies zo op de muur als ze dat in het atelier in Amsterdam hadden bedacht.

Waarom haalden ze in Nazaré die tegels helemaal uit Nederland? Wie in Portugal is geweest, weet dat ze daar gek zijn op tegels. Blauw-witte vooral, zogeheten *azulejo's*, die je er zelfs op de gevels van huizen en kerken vindt. Werden er dan rond 1700 nog geen blauw-witte tegels in Portugal gemaakt? Het antwoord is: ja, die werden daar wel gemaakt, maar de Portugese elite – die het zich kon veroorloven – bestelde destijds liever Hollandse tegels, omdat die qua glazuur en beschildering veel verfijnder waren dan de Portugese. Die voorliefde voor de Hollandse tegel had in 1687 in Portugal zelfs geleid tot een algeheel importverbod op buitenlandse tegels en aardewerk, om zo de eigen productie te beschermen. Het is veelzeggend dat bij de opheffing van dat verbod in 1698 specifiek werd vermeld dat de Hollandse tegels weer ingevoerd mochten worden.

Fonds Fusien

Het openbaar kunstbezit in Nederland is enorm rijk en divers. Maar soms komt een kunstwerk in het ene museum beter tot zijn recht dan in het andere, of kan het op een bepaalde plek een ander verhaal vertellen dan in het museum waartoe het behoort. Fonds Fusien is bedoeld om langdurige bruiklenen tussen Nederlandse musea te stimuleren. Het is ingesteld ter gelegenheid van het afscheid van directeur Fusien Bijl de Vroe in 2022. Musea die belangstelling hebben voor een bijdrage vanuit dit fonds, kunnen contact opnemen met het bureau van de Vereniging Rembrandt.

Stadspaleis in Lissabon

En dat deden de Portugezen. De kerk in Nazaré is namelijk niet het enige gebouw in Portugal dat gedecoreerd werd met tegeltableaus uit Amsterdam. Rond 1707, iets voor de opdracht in Nazaré, leverde Willem van der Kloet zo'n twintig tableaus voor het stadspaleis van de familie Galvao Mexia in Lissabon. Die opdracht is minder goed gedocumenteerd dan die voor de kerk in Nazaré, en de tableaus zijn ook niet meer bij elkaar, maar het ensemble moet schitterend geweest zijn: scènes uit het leven van Jezus in de huiskapel en elegante voorstellingen, zoals dansende en dinerende figuren in kostbare kledij, in de zalen en de trappenhuisen. Hoewel het stadspaleis van de Galvao Mexia's in 1755 wonderwel gespaard bleef bij de grote aardbeving in Lissabon, werd het in 1899 afgebroken. De tegeltableaus raakten toen verspreid. Sommige bleven in Portugal, andere belandden – gedemonteerd in kisten – in een Frans klooster, waar ze niet op de muur terechtkwamen

Gezicht in de Onze-Lieve-Vrouwe-kerk van Nazaré in Portugal met tegeltafelen uit 1709, met scènes uit het leven van David, door Willem van de Kloet

maar door de monniken weer van de hand werden gedaan.

Als het tableau met het *Elegante gezelschap* zich in zo'n kist bevond, kun je je voorstellen dat de monniken er geen plek voor vonden. Het formaat van bijna 4,5 meter breed zal het probleem niet zijn geweest, maar de voorstelling is niet zo passend voor mensen die in gekozen armoede leven. In 1955 werd het tableau via de Amsterdamse antiquair J.L. Morpurgo aangekocht door een instituut waar het wel goed op zijn plek was: het Rijksmuseum. Dat verwierf zo een prachtig voorbeeld van de uitzonderlijk hoge kwaliteit die de Hollandse tegelmakers rond 1700 aan Portugal leverden. Want zelfs voor de Hollandse markt werden destijds niet zulke imposante tableaux gemaakt. Je vraagt je af hoe Willem van der Kloet en zijn medewerkers daar tegenaan hebben gekeken. Met trots vast, maar waarschijnlijk ook met een beetje weemoed, omdat de meeste werknemers – en misschien Van der Kloet zelf ook – het eindresultaat in Portugal nooit zouden zien.

Hertenjacht

En dat geldt in zekere zin nog steeds. Om het tweede wonder van Nazaré echt te ervaren, zouden ook wij de reis naar Portugal moeten maken. Maar anders dan rond 1700 zijn wij in Nederland niet meer helemaal verstoken van die bijzondere Hollandse tegeltafelen die speciaal voor Portugal zijn gemaakt. Dankzij de afbraak van het stadspaleis van de Galvão Mexia's en de verspreiding van de tableaux uit dat stadspaleis bevinden zich nu twee van die 'Portugese' topstukken in Nederlandse museumcollecties. Naast het *Elegante gezelschap* in het Rijksmuseum verwierf het Amsterdam Museum in 1990 namelijk het nog grotere tableau met de *Hertenjacht*, ook gemaakt door Willem van der Kloet en hoogstwaarschijnlijk ook afkomstig uit het stadspaleis van de Galvão Mexia's. Maar om ervan te kunnen genieten moet een tegeltafel – of welk ander kunstwerk dan ook – wel getoond worden. Jarenlang was dat het geval: de *Hertenjacht* hing in het museumcafé van het

Details van het
tegeltableau op pp. 10-11

Amsterdam Museum en het *Elegante gezelschap* maakte deel uit van de vaste presentatie van het Rijksmuseum. Maar toen het Rijksmuseum in 2013 na de verbouwing heropende, bleek het tableau verhuisd naar het depot.

Nederlands Tegelmuseum

Toch was het *Elegante gezelschap* daarmee niet helemaal verdwenen. Het bleef in ieder geval zitten in het hoofd van Johan Kamermans, de conservator van het Nederlands Tegelmuseum in Otterlo. Hoe mooi zou het zijn als dat toptableau weer zou kunnen worden bewonderd, dacht hij, en dan in de internationale context die het Tegelmuseum kan bieden. Maar bruikleenprocessen zijn bewerkelijk en kostbaar, en daarom is de drempel voor kleinere en middelgrote musea soms net iets te hoog. Toen Kamermans hoorde dat de Vereniging Rembrandt voor zulke bruikleenwensen een speciaal fonds heeft, deed hij een aanvraag (zie kader op p. 11). De langdurige bruikleen van het

Elegante gezelschap is het eerste project dat vanuit dit Fonds Fusien is ondersteund.

Nu het tableau schittert in het Nederlands Tegelmuseum, heeft het museum bovendien iets gemeen met het door Rem Koolhaas ontworpen muziekgebouw in Porto. Want ook in die futuristische muziektempel kun je dit *Elegante gezelschap* vinden. In de betegelde VIP-lounge is in het plafond een replica van het tableau opgenomen. Geen exacte kopie: één tegel is moedwillig een kwartslag gedraaid. Maar dat subtiele detail is eenvoudig te missen. Het zijn vooral de lampen die op allerlei plekken uit de voorstelling steken – uit het been van de bediende bijvoorbeeld – die duidelijk maken dat je voor het echte *Elegante gezelschap* in Otterlo moet zijn. \

Laurens Meerman is wetenschappelijk redacteur bij de Vereniging Rembrandt

Uit de in oktober gepubliceerde cijfers van de Museumvereniging blijkt dat maar liefst 45 procent van de aangesloten musea met een operationeel verlies kampt. Vooral provinciale en gemeentelijke musea hebben het zwaar. Door stijgende kosten enerzijds en bezuinigingen anderzijds wordt het voor veel instellingen steeds moeilijker om hun museale taken goed uit te voeren. Kunnen zij nog wel een belangrijke aankoop realiseren als de kans zich voordoet?

Foto: Kevita Junior

Femke Hameetman, directeur van het Dordrechts Museum

Foto: Jan Jong

Marrigje Rikken, directeur van Stedelijk Museum Alkmaar

Scherpe keuzes in tijden van krapte

De afgelopen jaren verschenen in de media berichten over financiële problemen bij uiteenlopende musea, van het Cobra Museum in Amstelveen en Museum de Fundatie in Zwolle tot het Fries Museum en het Kunstmuseum Den Haag. Inflatie, hogere personeelslasten en sterk gestegen energiekosten drukken zwaar op de begroting. De personeelskosten zijn sinds 2019 gemiddeld met 33 procent gestegen, en de huisvestingskosten met 21 procent. Vooral musea in monumentale panden voelen de pijn van de energierekening, en dat zijn er veel. Zo stegen de energiekosten van het Kunstmuseum Den Haag, gehuisvest in een rijksmonument met enkel glas en een verouderde klimaatinstallatie, in een paar jaar met € 400.000. Eind 2023 sprong de gemeente Den Haag bij met een extra bijdrage. Ook Museum de Fundatie kreeg steun, van zowel de gemeente Zwolle als de provincie Overijssel. Maar zulke reddingsacties van overheden zijn in deze onzekere tijden allerm minst vanzelfsprekend.

De bovengenoemde factoren verklaren in ieder geval voor een deel waarom 45 procent van de musea

het jaar 2024 heeft afgesloten met rode cijfers, ondanks mooie resultaten in de sector; in dezelfde periode zijn de eigen inkomsten van de musea namelijk met gemiddeld 21 procent toegenomen. Het zijn met name provinciale en gemeentelijke musea die in de knel zitten. De subsidies van provincies en gemeentes zijn de afgelopen jaren in veel gevallen niet of nauwelijks meegegroeid met de inflatie, waardoor veel musea financieel nog meer onder druk zijn komen te staan dan ze al stonden. 'Er moet sowieso bezuinigd worden, en niet indexeren is de makkelijkste manier om dat te doen,' zegt Vera Carasso, directeur van de Museumvereniging. 'Alleen krijgen musea steeds minder spek op de botten als dat elk jaar gebeurt.'

DORDRECHT

Het jaarlijkse onderzoek van de Museumvereniging laat gemiddelden zien, maar de verschillen tussen de musea onderling zijn groot, benadrukt Carasso. Een van de musea die de aankomende jaren in principe gevrijwaard blijven van bezuinigingen, is Stedelijk Museum Alkmaar, al

daar ging wel een efficiencykorting aan vooraf. De subsidie wordt elk jaar voor de inflatie gecorrigeerd. Alkmaar is door het Rijk als groeiregio aangewezen. De gemeente heeft besloten om andere faciliteiten, waaronder culturele instellingen, mee te laten groeien, vertelt Marrigje Rikken, sinds 2024 directeur van het museum.

Aan de andere kant van het spectrum staat de Dordrechts Museum Organisatie. Deze organisatie – die bestaat uit het Dordrechts Museum, Huis Van Gijn en Hof van Nederland – moet tussen 2026 en 2029 in totaal € 830.000 bezuinigen. ‘De bezuini-

gingen zijn fors, en veel groter dan in eerdere periodes,’ zegt Femke Hameetman, directeur van het Dordrechts Museum. Door de inflatie, de hoge kosten voor energie, de coronapandemie en de toegenomen personeelslasten door de nieuwe cao staat de begroting de afgelopen jaren onder druk, en daar komen de bezuinigingen van de aankomende jaren nog overheen. Daarom moet het museum aan de bak. ‘Er ligt een plan dat de bezuinigingen van de aankomende jaren moet compenseren,’ zegt Hameetman. ‘Het voorplan is om € 600.000 te bezuinigen

Bezoekers van de tentoonstelling Koninklijke Kunst in Museum Gouda in 2024

op onder andere de programmering en de personeelslasten, en we hopen € 200.000 extra inkomsten te krijgen door het verhogen van de opbrengsten.’

PROGRAMMERING

Bezuinigen op de programmering doet het Dordrechts Museum onder andere door minder tentoonstellingen te organiseren en die zo lang mogelijk te laten staan. ‘Handelen naar bevind van zaken,’ noemt Hameetman het. ‘We winnen aan efficiëntie, maar de uitdaging verschuift: hoe houd je je profiel scherp

en je netwerk levendig wanneer je de programmering minder frequent wijzigt?’ Ook andere musea bezuinigen op tijdelijke tentoonstellingen. ‘Er gaat steeds meer geld naar tentoonstellingen,’ constateert Rikken van Stedelijk Museum Alkmaar. ‘Transportkosten, met name van intercontinentale bruiklenen, zijn sinds corona de pan uitgerezen. Wij gaan van drie tot zes naar twee tot vier tentoonstellingen per jaar en zullen anders kiezen, met minder objecten.’ Vier, vijf maanden is inmiddels de standaard voor de duur van tentoonstellingen, waar dat vroeger drie maanden was,’ bevestigt Carasso van de Museumvereniging. ‘Alles is duurder geworden: transport, verzekering, materiaalkosten.’

Aan het verlengen van die tentoonstellingen zit wel een risico, omdat je al je eieren in één mandje legt, zegt Femke Haijtema, directeur-bestuurder van Museum Gouda en bestuurslid van de Vereniging Rembrandt. Maar ook Gouda kiest voor verlenging, de huidige tentoonstelling over Jo Koster staat zelfs ruim acht maanden. ‘Ons businessmodel berust op bezoekersaantallen. We hebben geen trekkers in de collectie waar mensen toch wel voor komen, zoals veel grote musea die hebben, dus we móeten wel tentoonstellingen organiseren. De subsidie die we van de gemeente krijgen voor onze maatschappelijke taken gaat op aan de huisvesting en het personeel, en is volgend jaar zelfs daarvoor ontoereikend. Het startkapitaal voor tentoonstellingen en educatie bestaat uit bezoekersinkomen, waar we fondsen bij zoeken.’

Haijtema: ‘Ondernemen is leuk, maar het is wel een kwetsbare balans. Je weet immers nooit of je volgende tentoonstelling een blockbuster zal zijn. Dankzij de tentoonstellingen *Koninklijke Kunst* en *Susanna: van middeleeuwen tot MeToo* was 2024 een uitzonderlijk goed jaar voor Museum Gouda. Het ontving 64.590 bezoekers, terwijl dat er de afgelopen

Foto: Mark Rammers

Vera Carasso, directeur van de Museumvereniging

Foto: Fred Ernst

Femke Haijtema, directeur-bestuurder van Museum Gouda

twintig jaar gemiddeld 38.000 waren. Haijtema: ‘Maar als er een keer geen positieve recensie in een landelijk dagblad staat, scheelt dat zo 10.000 bezoekers. En minder bezoekers betekent nog minder geld voor volgende tentoonstellingen. Dan raak je in een neerwaartse spiraal.’

ACHTERSTALLIG ONDERHOUD

‘Gouda is op zich een gemeente die de afgelopen jaren een solide cultuurbeleid heeft gevoerd. In de stad is draagvlak voor cultuur. Maar in gemeenten kan dat ook omslaan,’ zegt Haijtema. ‘Ruim tien jaar geleden werd ons museum bijna gesloten. Er werden hardop vragen gesteld over het waarom van een museum in Gouda. Er is toen flink bezuinigd, een kwart van de subsidie ging eraf. Dat is wel iets bijgetrokken, maar die ingreep van tien jaar geleden werkt nog steeds door. We ontvangen relatief weinig subsidie in verhouding tot vergelijkbare musea.’

De noodzakelijke focus op tentoonstellingen gaat ten koste van andere zaken, vertelt Haijtema. ‘Ik zou wel willen investeren in de vaste presentatie, maar alle medewerkers zijn met de programmering bezig.

We hebben een kleine staf, ik ben directeur, hoofd tentoonstellingen, hoofd collecties en hoofd fondsenwerving tegelijk en ook mijn collega’s vervullen meerdere rollen. Een andere uitdaging is dat we in een gebouw zitten dat dringend onderhoud nodig heeft. Ook is er bijvoorbeeld geen lift. We moeten het monument de 21ste eeuw in zien te helpen.’ Dat is niet eenvoudig: ‘De gemeente is als eigenaar van het gebouw hard op zoek naar de benodigde middelen, maar met het oog op het ravijnjaar [bezuinigingen op het gemeentefonds, eerst voor 2026, nu voor 2028 verwacht, red.] valt dit niet mee.’

AANKOPEN

Dat musea na jaren van al dan niet verkapte bezuinigingen minder bezig zijn met het versterken van de collectie door middel van nieuwe aankopen, verbaast niet. Carasso: ‘Musea hebben het al moeilijk genoeg met hun primaire taken, de zorg voor de collectie en het gebouw en het kunnen betalen van hun personeel. Omdat aankopen vaak een aanzienlijke eigen bijdrage vergen, en de timing om dat te verantwoorden politiek

gezien soms lastig is, gaan musea nóg zorgvuldiger om met aankopen — mede om het maatschappelijk draagvlak te behouden.’

Museum Gouda heeft geen budget voor aankopen, onderzoek of restauraties, maar krijgt zo nu en dan voor een aankoop hulp van fondsen, de vrienden van het museum en particulieren. Voor de kostbare en zeer urgente restauratie van het 17de-eeuwse altaarstuk van Wouter Crabeth II kreeg het museum in 2024 een schenking van de Vereniging Rembrandt vanuit haar Vrienden-Loterij Restauratiefonds. Die steun bedraagt echter maximaal 75 procent, dus voor de eigen bijdrage moest het museum zelf de middelen zoeken. ‘Dat was spannend,’ vertelt Haijtema. ‘We zijn als een razende gaan werven, en dat is moeilijk, want in Gouda wonen niet heel veel vermogende, cultuurminnende mensen die je even kunt bellen om bij te springen.’

Anders dan Museum Gouda beschikt Stedelijk Museum Alkmaar wel over een aankoopbudget. Met € 25.000 per jaar zijn de mogelijkheden echter beperkt, zeker als je je realiseert dat de twee panelen van de Meester van Alkmaar die het museum dit jaar heeft gekocht inclusief veilingkosten iets meer dan

€ 450.000 hebben gekost (zie pp. 26-29). Rikken vertelt hoe ze eerder dit jaar op de TEFAF een schilderij zag van een vrouwelijke kunstenaar die in de 17de eeuw in Alkmaar heeft gewerkt. Dat zou een fantastische aankoop zijn geweest, maar verwerving was gezien de vraagprijs niet aan de orde. Over de mogelijke aankoop van de twee panelen van de Meester van Alkmaar is stevig gediscussieerd, zegt Rikken. ‘Een werk van de Meester van Alkmaar stond al heel lang op onze verlanglijst, maar we vroegen ons af of we dit wel moesten proberen. Omdat het om een veiling ging, moesten we het geld heel snel bij elkaar zien te krijgen. Het risico als je iets laat gaan, is dat het niet meer op de markt komt, of pas na vijftig jaar. Je weet het gewoon niet, ook niet hoe de situatie dan is. Maar de kans dat het dan goedkoper is, is heel klein,’ zegt Rikken met gevoel voor understatement. ‘Wat fijn was, is dat collega’s uit andere musea zagen hoe interessant deze werken zijn voor onze collectie en ons aanspoorden het te proberen. Ook de Vereniging Rembrandt heeft ons aangemoedigd en een fors extra bedrag beschikbaar gesteld om hoger te kunnen bieden. We zijn de Vereniging en het Mondriaan Fonds heel dankbaar dat

Minder bezoekers betekent nog minder geld voor volgende tentoonstellingen

ze wilden bijdragen, zij hebben 90 procent voor hun rekening genomen. Maar zelfs die laatste 10 procent was voor ons nog behoorlijk ingewikkeld om bij elkaar te schrapen. Dat is gelukt dankzij de vrienden van het museum.’

Ook het Dordrechts Museum heeft een aankoopbudget. Daarop heeft Hameetman bezuinigd, maar met mate. ‘Als je dat eenmaal kwijtbent, krijg je dat niet zomaar terug,’ zegt ze. Net als haar collega’s in Gouda en Alkmaar is ze positief van toon, en zich ervan bewust dat je als museumdirecteur in deze tijd ook cultureel ondernemer moet zijn. Een voorbeeld van dat ondernemerschap is de gezamenlijke aankoop dit jaar van een werk van kunstenaar Navid Nuur met de AkzoNobel Art Foundation. Toch vindt Hameetman het geen ramp om voorlopig even gas terug te nemen, zegt ze desgevraagd. ‘De wereld is zeer onvoorspelbaar. Je moet je verantwoordelijkheid nemen in een tijd waarin het overal moeilijk is.’

Gerdien Wuestman is hoofdredacteur van het Bulletin van de Vereniging Rembrandt

Extra steun Vereniging Rembrandt?

De Vereniging Rembrandt draagt in de regel maximaal 50 procent bij aan aankopen. Dat maximum houdt zij aan omdat zij het belangrijk vindt dat musea ook een eigen inspanning doen en om zoveel mogelijk musea te kunnen helpen. De andere helft wordt doorgaans voor een groot deel bijeengebracht door andere fondsen, vriendenverenigingen en particuliere begunstigers. De Vereniging toont met name voor middelgrote en kleinere musea flexibiliteit, want het bestuur vindt het

van belang dat kleinere, regionale musea ambitie tonen om een cruciaal geachte aankoop te verwirkelijken. Een voorbeeld zijn de twee panelen van de Meester van Alkmaar die Stedelijk Museum Alkmaar heeft aangekocht (zie pp. 26-29). Om te voorkomen dat het museum zou misgrijpen op de veiling, had de Vereniging een groot extra bedrag toegezegd, zodat het museum hoger kon bieden. Uiteindelijk bleek die extra steun niet nodig.

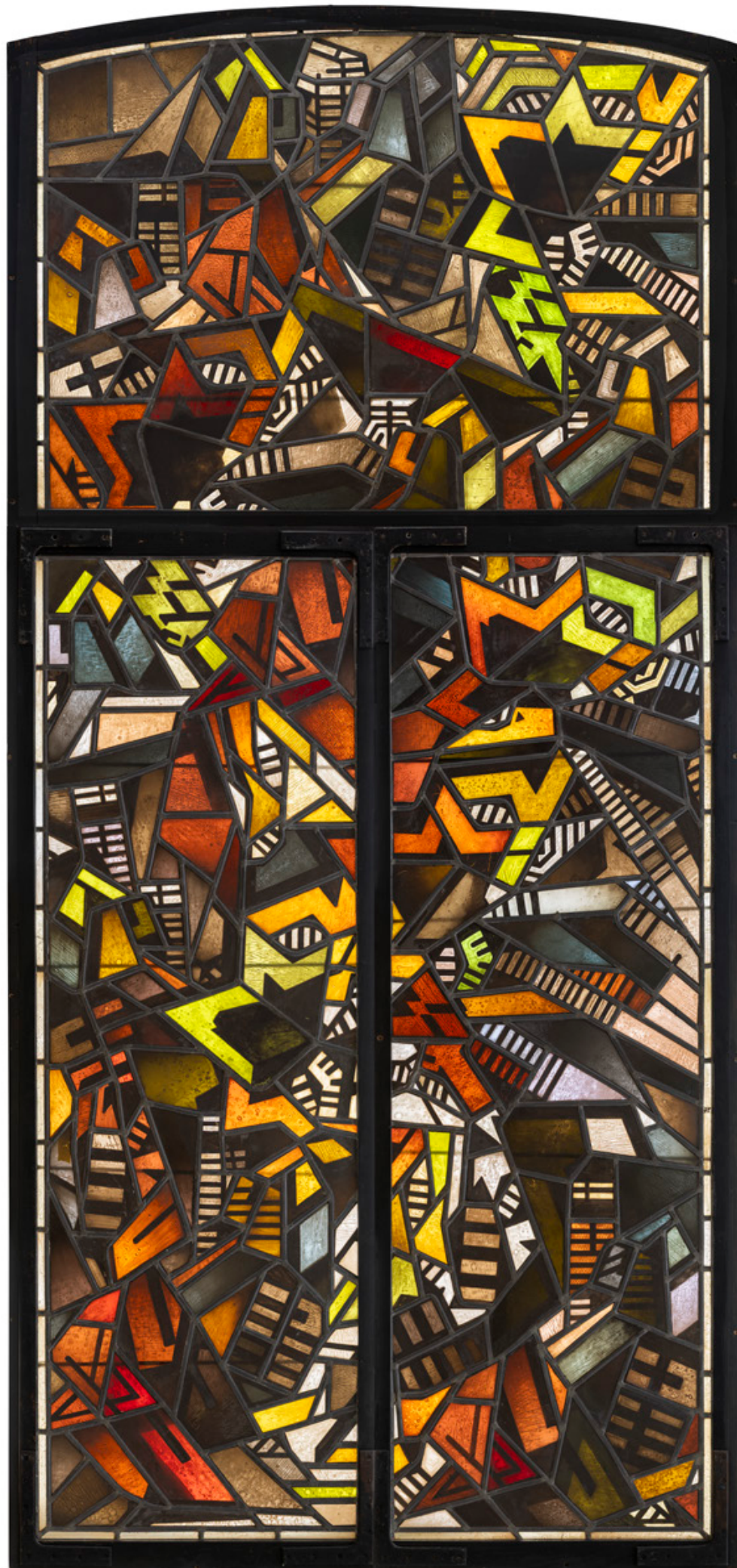
Een huis vol kunst

NIEUWE AANWINST

Sterren

Johan Thorn Prikker (ontwerp), Academie
Düsseldorf, toegeschreven aan (uitvoering)
1925. Driedelig gebrandschilderd
glas-in-loodraam, 260 x 120 cm
Bijdrage: € 10.000 uit het Themafonds Glas
NATIONAAL GLASMUSEUM, LEERDAM

Aangekocht in 2025 met steun van de Vereniging
Rembrandt (mede dankzij haar Themafonds Glas)

Bezoekers van het herenhuis aan de Nieuwe Plantage 48 in Delft moeten honderd jaar geleden hun ogen hebben uitgekeken. Tussen schilderijen van Van Gogh en eigentijdse kunstenaars waren daar destijds de vernieuwende glas-in-loodramen van Johan Thorn Prikker (1868-1932) te bewonderen. Het Nationaal Glasmuseum heeft onlangs een monumentaal driedelig werk uit dit ensemble verworven. Vanaf januari zal dit werk met andere glas-in-loodramen uit het Delftse huis te zien zijn in Leerdam.

Industrieel Hugo Tutein Nolthenius (1863-1944) was van 1898 tot 1920 directeur van de Fransch-Hollandsche Oliefabrieken Calvé-Delft N.V. Hij woonde vanaf 1910 in een statig herenhuis aan de Nieuwe Plantage te Delft, op vijf minuten lopen van de fabriek. Hij verzamelde kunst, daarbij geadviseerd door de illustere H.P. Bremmer die ook Hélène Kröller-Müller adviseerde. Nolthenius' collectie bevatte zeven schilderijen en zes tekeningen van Vincent van Gogh - waaronder een versie van *De aardappeleters* die zich tegenwoordig in het Kröller-Müller Museum bevindt - en werken van Bart van der Leek, Antoon Derkinderen, Floris Verster en Johan Thorn Prikker. Ook Aziatische keramiek had zijn belangstelling; Tutein Nolthenius was zelf verdienstelijk amateurpottenbakker met een professionele keramiekoven in huis.

Dat de Nederlandse art nouveau ook wel 'slaoliestijl' werd genoemd, is trouwens te danken aan Tutein Nolthenius, want hij was degene die Jan Toorop vroeg de reclameaffiches te ontwerpen voor de slaolie van de NOF, de voorloper van de Calvéfabriek. Hij gaf ook opdrachten aan kunstenaars voor nieuw werk voor zijn eigen huis. De Nederlandse, maar in Duitsland werkzame Johan Thorn Prikker was een favoriet, en hij kreeg in 1912 de opdracht Tutein Nolthenius zelf, zijn broer Jacques en zijn zus Julie te portretteren.

Glas in lood

Thorn Prikker ontwierp ook een zeshoekig blauw glas-in-loodraam voor in het trapportaal. Dit raam met zijn caleidoscopische uiterlijk was een technisch hoogstandje. In de woonkamer had Thorn Prikkers neef Harm Kamerlingh Onnes (1893-1985) acht fabels van de Franse schrijver Jean de la Fontaine verwerkt in glas-in-loodramen. Omdat het glas in lood de kamer erg donker maakte, werden de ramen heel handig als open te klappen voorzetramen gemonteerd. Deze ramen zijn in 2014 met nog twee andere uit het huis aangekocht door het Nationaal Glasmuseum in Leerdam, met steun van de Vereniging Rembrandt.

De huidige bewoner Teun van Staveren, sinds 1994 woonachtig in het huis, wist dat er nóg een raam van Thorn Prikker in de woon-

Hexagonaal glas-in-loodraam

Johan Thorn Prikker

ca. 1925. Gebrandschilderd glas in lood,
Ø 104 cm

NATIONAAL GLASMUSEUM, LEERDAM

Aangekocht in 2014 met steun van de
Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar
Themafonds Glas)

Glas-in-loodraam *Sterren* in de woning van Hugo Tutein Nolthenius aan de Nieuwe Plantage in Delft (foto uit ca. 1928)

Foto: Hugo Tutein Nolthenius

kamer was geplaatst. Op oude zwart-witfoto's en interieurtekeningen is een groot, driedelig glas-in-loodraam uit 1925 te zien met de titel *Sterren*. Het raam was in 1930 al eens uitgeleend voor de tentoonstelling in museum Huis Lambert van Meerten (nu Huis Van Meerten) in Delft over het ontwerpen van gebrandschilderd glas, georganiseerd door de Kunstkring Delft. En in 1968 was het te zien op de grote overzichtstentoonstelling van Thorn Prikker in het Stedelijk Museum Amsterdam. Daarna is het als verjaardagscadeau gekocht door vrienden van Joop Joosten, conservator van het Stedelijk Museum en specialist op het gebied van Thorn Prikker. Dankzij de welwillendheid van zijn erven is het raam nu in het Nationaal Glasmuseum weer verenigd met de andere ramen uit het huis aan de Nieuwe Plantage.

Het glas-in-loodwerk van Thorn Prikker is in Nederland minder bekend dan in Duitsland, waar hij vanaf 1904 woonde en werkte. In Duitsland wordt hij beschouwd als een van de grootste vernieuwers van de 20ste-eeuwse glazenierskunst. Hij liet het brandschilderen los, de kleuren en vormen van het glas in lood bepalen de voorstelling. Daarmee was hij een voorbeeld voor vele kunstenaars, onder wie Heinrich Campendonk, Jacoba van Heemskerck en Jaap Gidding. Ook op het vlak van de monumentale wandschilderkunst geldt hij als een voortrekker.

Collage

Het eerdergenoemde zeskantige blauwe raam is sinds 2014 een publiekslieveling in het Glasmuseum, virtuoos als het is qua voorstelling en techniek. Het nu aangekochte sterrenraam is ook een topstuk in Thorn Prikkers oeuvre. De compositie suggereert een geabstraheerde sterrennacht, met veel beweging door de optische kleur- en vormconstellaties. Het ontwerp doet denken aan een collage. Thematisch en stilistisch komt het raam overeen met enkele andere werken van Thorn Prikker, waaronder het *Essener Fenster* uit 1925 in het Kaiser Wilhelm Museum in Krefeld.

Het is heel bijzonder dat nu, mede dankzij de steun van de Vereniging Rembrandt, bijna al het glas in lood uit het huis aan de Nieuwe Plantage weer bij elkaar is gebracht. Zo is de samenhang te tonen die Tutein Nolthenius beoogd had voor zijn woonhuis. De ramen worden deze winter geïnstalleerd in een speciaal daarvoor ingerichte ruimte in de nieuwe vaste opstelling. ↘

Hélène Besançon is conservator in het Nationaal Glasmuseum

Essener Fenster
Johan Thorn Prikker
1925. Gebrandschilderd glas in lood,
261 x 72 cm
KAISER WILHELM MUSEUM, KREFELD,
DUITSLAND

*Met dank aan Teun van Staveren, huidige bewoner van Nieuwe Plantage 48, voor alle informatie en documentatie over Tutein Nolthenius, aan Eddy Engelsman voor zijn onderzoek uit 2014 naar deze collectie ramen en aan Yuri van der Linden, conservator Rijksdienst Cultureel Erfgoed.

In elk *Bulletin* stelt de Vereniging Rembrandt twee van haar 16.000 leden voor. Op deze pagina **Scato Laman Trip** (75 jaar), eigenaar pensioenadviesbureau, lid van de Vereniging Rembrandt sinds 2020. Locatie: Rijksmuseum, Amsterdam.

Rembrandt lid persoonlijk

Vereniging Rembrandt

‘In 2020 ben ik lid van de Vereniging Rembrandt geworden. Ik vind het hartstikke goed dat de Vereniging ondersteuning geeft aan musea. Ook de bijeenkomsten vind ik altijd heel plezierig.’

Favoriet

‘Op de tentoonstelling *Late Rembrandt* in het Rijksmuseum zag ik twee portretten van leden van de familie Trip, waarvan zes personen door Rembrandt zijn geschilderd. Mijn favoriet is Rembrandts portret van Maria Trip in het Rijksmuseum. Ik heb een emotionele band met dat werk, want ik ben zelf ook een Trip, maar daarnaast is het een heel mooi schilderij. Die juwelen en parels zijn fantastisch geschilderd.’

Vroegste kunstherinnering

‘Ik ben met kunst opgegroeid. In de jaren vijftig was er de radiocursus *Openbaar Kunstbezit*. Van tevoren kreeg je een plaatje van een kunstwerk toegestuurd, dat werd dan in een wissellijst geplaatst. Elke maandagavond om 18.50 uur werd er tien minuten over verteld door een expert. Daar luisterden we dan met het hele gezin naar.’

Kunst thuis

‘Mijn ouders kochten werk van kunstenaars uit het Gooi. Een van die kunstenaars was Jan Voerman junior, die onder andere bekend was vanwege zijn illustraties voor de

Verkadealbums. Hierin beeldde hij onderwerpen uit de natuur en het landschap in Nederland af. Het werk van vader en zoon Voerman is te zien in het Voerman Stadsmuseum in Hattem.’

Tentoonstelling

‘In de jaren tachtig zag ik een tentoonstelling met het werk van de glaskunstenaar Dale Chihuly in Museum Boijmans Van Beuningen. Prachtig vond ik dat, objecten met sierlijke krullen van glas. Je kon ook werken kopen, maar ze leken me te kwetsbaar. Ook vond ik 500 gulden toen een heel bedrag. Jaren later heb ik werk van Chihuly gezien in de Verenigde Staten, maar toen schrok ik pas echt van de prijzen.’

Belangstelling

‘Waar ik ook ben, in een museum zoek ik altijd Nederlandse kunstenaars op. Bij mijn bezoek aan de Hermitage in Petersburg vond ik *Les Arènes* van Van Gogh bijzonder, ook door hoe hij met enkele penseelstreken een menigte in Arles neerzette.’

Museum binnenland

‘Het Van Gogh Museum is een van de musea waar ik graag naartoe ga. Elk jaar bezoek ik dat museum met twee achterkleinkinderen van Theo van Gogh, de broer van Vincent. Binnenkort gaan we weer!’

Foto: Sander van den Bosch

together world of arts,
zz, museums, etc

& worth it.

Hommage

handsome, romantic, creative, ex-
ecutive. If you're tired of dating an a-
lock, he's back.

aan Lydia Schouten

Lydia Schouten viert dit jaar haar vijftigjarig jubileum als kunstenaar. Museum Arnhem eert deze pionier in performance-, video- en installatiekunst met de solotentoonstelling *Eeuwig Jong/Forever Young*. Haar thematiek is nog altijd bijtend actueel.

Sommige mensen denken dat ik aandacht wil trekken

Lydia Schouten
1995. Zeefdruk op papier, 65 x 50 cm
MUSEUM ARNHEM

Lydia Schouten (geboren in 1948) veroorzaakte in de tweede helft van de jaren zeventig opschudding met haar performances. Ze gebruikte haar grotendeels ontblote lichaam om haar woede te uiten over verwachtingen waaraan ze als vrouw moest voldoen. In haar iconische performance *How does it feel to be a Sex Object* (1979) zien we haar in een korset, vastgebonden aan elastieken, met een zweep inktballonnen kapotslaan die aan een muur hangen boven de tekst 'How does it feel to be a sex object'. Met voelbare woede put ze zichzelf uit, tot de tekst door de druipende inkt onleesbaar is geworden.

Waar haar vroege werk draait om persoonlijke ervaringen met onderdrukking, verschuift haar aandacht in de jaren tachtig naar de invloed van massamedia op stereotiepe genderrollen en -uitingen. Als een van de eerste Nederlandse kunstenaars werkt ze met video. In haar kleurrijke, ironische video's speelt ze zelf de hoofdrol. Met zelfgemaakte decors en attributen, geïnspireerd op B-films, soapseries, thrillers en reclame, creëert ze een eigen fantasiewereld. *Lone Ranger Lost in the Jungle of Erotic Desire* uit 1981 is een overgangswerk tussen een performance-registratie en een autonome video. Schouten speelt hierin een Tarzanachtige heldin in een kunstmatige junglesetting vol genderarchetypen.

MAATSCHAPPELIJK ENGAGEMENT

Museum Arnhem kocht deze en diverse andere video's van Schouten begin jaren tachtig aan en volgt haar werk sindsdien. Naast video's verzamelde het museum ook foto's, tekeningen, collages en grote installaties. Deze solotentoonstelling doet recht aan haar veelzijdige werk, waarin ze zich behalve op genderongelijkheid en stereotiepe beeldvorming ook richt op bredere ongelijkheid: kolonialisme, migratie en de relatie tussen mens en natuur. Schoutens werk sluit naadloos aan op het maatschappelijk geëngageerde, feministische profiel van het museum.

Lost Paradise

Lydia Schouten
2010. Acrylverf en foto's op papier,
op aluminium, 100 x 70 cm
MUSEUM ARNHEM

De titel van de tentoonstelling die nu in Arnhem is te zien refereert aan het werk *Echoes of Death/Forever Young*. Deze video uit 1986 gaat over het ideaal van eeuwige jeugd zoals dat door de media wordt voorgesteld. Behalve de video's uit de jaren tachtig zijn er diverse recentere werken te zien, zoals de ruimtevullende installatie *The Sleeping Beauties* (1990) en de collages *Inferno* (2007), over klimaatverandering en hedendaagse migratie, en *Lost Paradise* (2010), gemaakt tijdens een verblijf op Curaçao, over koloniale geschiedenis. De werken uit de museumcollectie zijn aangevuld met bruiklenen van de kunstenaar.

THE SLEEPING BEAUTIES

De installatie *The Sleeping Beauties* ontstond tijdens Schoutens verblijf in New York, waar ze werd geraakt door de vele mediaberichten

Enkele reconstructies in het atelier van restaurator Marieke Kruithof

Foto: Roos Hollander

Een uitdagende restauratie

Elke restauratie is anders, en die van *The Sleeping Beauties* was niet de eenvoudigste. Vrijwel alle onderdelen van het werk moesten worden aangepakt.

Verouderde elektronica werd vervangen, beddengoed vernieuwd – waarbij alleen al het vinden van de stof in hetzelfde materiaal en in dezelfde kleur een opgave was – metalen bedframes werden opnieuw gecoat en kleine beschadigingen aan de zeefdrukportretten bijgewerkt. Tekenen van ouderdom van de hoofden, zoals verkleuring, scheurtjes en ingedeukte delen, zijn mankementen die niet eenvoudig hersteld kunnen worden. Bovendien is in overleg met de kunstenaar, die hiervoor

werd geïnterviewd door Sanneke Stigter van de UvA, besloten dat ouderdomssporen ook deel mógen uitmaken van het werk. Wel is het vuil weggehaald en de vervaagde make-up geretoucheerd. Dankzij de inzet van restaurator moderne en hedendaagse kunst Marieke Kruithof, metaalrestaurator Michiel Langeveld, schilderijenrestaurator Han Boersma en technici van het museum gebeurde dit zonder de oorspronkelijke uitstraling aan te tasten. De grootste uitdaging bij de restauratie

was het ontbreken van een van de acht hoofden. Voor Schouten was een incomplete opstelling geen optie. Dus moest Kruithof een nieuw hoofd maken, met het risico op verschillen vanwege de ouderdomssporen op de originele hoofden. De hoofden zijn allemaal afgietsels van het hoofd van Schouten zelf – in 1990. Om een exacte reconstructie te kunnen maken, analyseerde de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed het originele materiaal via de zogenaamde Fourier-Transform Infraroodtechniek. En omdat de oude mal niet meer bestond, werd er een nieuwe gemaakt. Een van de bestaande hoofden

werd in 3D gescand en geprint. Daarvan is een siliconen mal gemaakt die ook in de toekomst kan worden gebruikt als dat nodig is. Na veel experimenteren met materialen met verschillende samenstellingen is het gelukt een hoofd te maken met dezelfde uitstraling als de andere zeven. De make-up van het nieuwe hoofd is door Schouten zelf aangebracht.

Thijs Janssen, restaurator van hout, kunststoffen en organische materialen, ontwikkelt voor het museum een systeem voor ondersteuning en verpakking, zodat de hoofden na afloop van de tentoonstelling veilig bewaard kunnen worden in het depot.

The Sleeping Beauties

Lydia Schouten
1990. Div. materialen
MUSEUM ARNHEM

Gerestaureerd in 2025 met steun van
de Vereniging Rembrandt (mede dankzij
haar Helze Fonds)

Nu te zien
*Lydia Schouten – Eeuwig Jong/
Forever Young is t/m 15 maart 2026*
te zien in Museum Arnhem

over geweld tegen vrouwen. Het werk was jarenlang niet te zien vanwege de slechte staat, maar dankzij steun van de Vereniging Rembrandt – die hiermee voor het eerst bijdroeg aan de restauratie van hedendaagse kunst – is het volledig hersteld en het is nu een sleutelstuk in de tentoonstelling. In deze indringende installatie liggen acht vrouwen met gesloten ogen in bed. Boven hen hangen portretten met teksten uit contactadvertenties. Een groen licht vult de ruimte en versterkt de onheilspellende sfeer.

Speciaal voor de tentoonstelling maakte Schouten dit jaar een nieuw werk, *The Birth of a new Species*, dat het museum dankzij het Mondriaan Fonds heeft kunnen aankopen. De installatie bestaat uit drie figuren in een onderwaterwereld, een grote wandprint en een soundscape en tart elke categorisering. Het werk sluit aan bij het hydrofeminisme, een stroming die water als verbindend element tussen alle levensvormen ziet, en weer-

spiegelt Schoutens flexibele kijk op gender en identiteit.

Na vijftig jaar blijft Schouten zich onverminderd vernieuwen en ontwikkelen. In een wereld die vraagt om perfectie en conformiteit, is haar tegengeluid hard nodig. Niet voor niets wordt haar werk nu (her)ontdekt en omarmd door jonge generaties. Al jaren onderzoekt Schouten hoe media schoonheidsidealen en genderbeelden beïnvloeden – een thema dat door sociale media relevanter is dan ooit. Ook haar beeldtaal, speels en expressief maar ook rauw, spreekt jongeren direct aan.

De titel van de tentoonstelling verwijst dan ook niet alleen naar een video van Lydia Schouten, maar evenzeer naar haar kunstenaarschap zelf: *forever young!* ↘

Manon Braat is conservator hedendaagse kunst
in Museum Arnhem

De heiligen Cecilia
en Margaretha

Over de Meester van Alkmaar is weinig bekend, zelfs niet of hij wel uit Alkmaar afkomstig was. Wat we wel weten, is dat hij in de vroege 16de eeuw voor een Alkmaarse opdrachtgever heeft gewerkt. Tot voor kort ontbrak een werk van hem in de collectie van Stedelijk Museum Alkmaar. Met de aankoop van twee panelen van deze schilder, waarop vier vrouwelijke heiligen zijn verbeeld, viert het museum op toepasselijke wijze zijn 150-jarig bestaan.

NIEUWE AANWINST

De heiligen Cecilia en Margaretha en de heiligen Agatha en Lucia

Meester van Alkmaar

ca. 1510. Olieverf op paneel, beide 35 cm x 23 cm

Bijdrage: € 226.800, waarvan € 60.000 uit het Themafonds

Middeleeuwen en Renaissance en € 116.000 uit het

VriendenLoterij Aankoopfonds

STEDELIJK MUSEUM ALKMAAR

Aangekocht in 2025 met steun van de Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar Themafonds Middeleeuwen en Renaissance en haar VriendenLoterij Aankoopfonds), het Mondriaan Fonds en de Vrienden van Stedelijk Museum Alkmaar

Voorbeeldige vrouwen

Stedelijk Museum Alkmaar opende zijn deuren 150 jaar geleden, op 15 oktober 1875. Sinds die tijd beheert en toont het museum de collectie van de stad, met uiteraard veel werken van kunstenaars die nauw verbonden zijn met Alkmaar, omdat ze er hebben gewoond of gewerkt. Ondanks zijn lange bestaan zijn er vooral pas in de 21ste eeuw werken toegevoegd van voor Alkmaar relevante schilders die nog niet vertegenwoordigd waren in de collectie. Met een van hen was dat tot voor kort niet gelukt: de Meester van Alkmaar, een van de belangrijkste laatmiddeleeuwse kunstenaars die voor een Alkmaarse opdrachtgever werkzaam is geweest. Groot was dan ook de vreugde toen het museum er in april van dit jaar in slaagde om op een veiling twee prachtige paneeltjes met verbeeldingen van vrouwelijke heiligen te verwerven.

De Meester van Alkmaar

Werken van de mysterieuze Meester van Alkmaar zijn zeer schaars en komen vrijwel nooit op de markt. Het nu nog bekende oeuvre bestaat uit circa twaalf werken, waarvan zich er slechts zes in Nederlandse openbare collecties bevonden. Kunsthistoricus en museum-directeur Wilhelm Valentiner was in 1914 de eerste die over de meester schreef en in de eerste decennia van de 20ste eeuw werd een oeuvre geconstrueerd rondom *De zeven werken van barmhartigheid*. Dit veelluik hing ooit in de Grote Sint-Laurenskerk, en is een van de meest iconische werken uit de Alkmaarse geschiedenis. Desondanks werd het in 1918 verkocht aan het

Rijksmuseum om de restauratie van de kerk te kunnen bekostigen.

Over de identiteit van de Meester van Alkmaar, die zijn noodnaam dankt aan *De zeven werken van barmhartigheid*, tasten we nog steeds in het duister. Wel is duidelijk dat het oeuvre van deze meester een belangrijke schakel vormt in de overgang van de late gotiek naar de vroege renaissance, met name in het graafschap Holland en specifiek in de regio Alkmaar. Wat zijn werk van dat van anderen onderscheidt, zijn het heldere kleurgebruik en de levendige scènes, waarin hij met veel aandacht voor attributen en architectuur een verhaal tot leven brengt. Hij werkte in een naïeve schilderijstijl waarmee hij religieuze thema's op een toegankelijke en verhalende manier wist te verbeelden.

Stilistisch wordt het werk van de Meester van Alkmaar vaak vergeleken met dat van de Haarlemse kunstenaar Geertgen tot Sint Jans en de Meester van het Brunswijkse Diptiek. In dit verband wordt ook regelmatig de naam van Jacob Cornelisz van Oostsanen genoemd, die vooral in Amsterdam werkzaam was, maar ook opdrachten in Alkmaar heeft uitgevoerd. Doordat zo weinig Hollandse schilderijen uit de vroege 16de eeuw bewaard zijn gebleven en veel kunstenaars niet bij naam bekend zijn, is er nauwelijks een goed overzicht te geven van de kunstproductie in deze periode.

Vrouwelijke heiligen

De twee nu verworven paneeltjes behoren tot de meest aantrekkelijke en kwalitatief sterke werken van de

De zeven werken van barmhartigheid

Meester van Alkmaar
1504. Olieverf op paneel,
101 x 55 cm (per paneel)
RIJKSMUSEUM, AMSTERDAM

Aangekocht in 1918 met steun
van de Vereniging Rembrandt

Meester van Alkmaar. Het thema was zowel voor gelovigen toen als voor museumbezoekers nu aantrekkelijk: vier vrouwen die moedig vasthouden aan hun geloof. De vier vrouwen bevinden zich in een kloostertuin met bloemen en exotische vogels. De kunstenaar heeft veel aandacht besteed aan details. Zo zijn de draak, het orgel en het geschilderde brokaat van de jurken prachtig uitgewerkt. Op het ene paneel zijn de heilige Cecilia en Margaretha verbeeld, op het andere Agatha en Lucia. Volgens oude christelijke verhalen worden deze vier vrouwen herinnerd als moedige vrouwen die hun geloof niet wilden opgeven. Cecilia bleef zingen voor God, zelfs toen ze werd gedood. Margaretha trotseerde een draak, Lucia gaf haar rijkdom weg en Agatha werd zwaar gemarteld – op het schilderij is haar afgesneden borst in een tang te zien. Hun verhalen over standvastigheid en trouw aan God inspireerden gelovigen in de middeleeuwen. Naast deze twee panelen zijn er nog twee met daarop twee vrouwelijke heiligen (Ursula en Cunera op het ene paneel en Catharina en Agnes op het andere) van de Meester van Alkmaar overgeleverd. De huidige verblijfplaats van deze werken is echter onbekend. Er is wel gesuggereerd dat de vier panelen bij elkaar hoorden – misschien als onderdeel van een Maria-altaar – maar dat is niet met zekerheid vast te stellen tot de andere panelen opduiken.

Vertelkracht

Sinds kort schitteren de paneeltjes in de collectiepresentatie *Allemaal Alkmaar*, die in de zomer van 2024 is vernieuwd. Bezoekers worden hierin meegenomen langs de rijke geschiedenis en verhalen van de stad en de omgeving. Daarbij is de meerstemmigheid en diversiteit van het Alkmaar van nu als uitgangspunt genomen voor de verhalen over het Alkmaar van vroeger, waarbij aandacht wordt besteed aan nieuwe en andere perspectieven. Ondanks de rijke artistieke productie in

de 16de eeuw van kunstenaars als Jan van Scorel, Cornelis Buys II en Maarten van Heemskerck zijn de meeste werken in dit deel bruiklenen. De twee paneeltjes van de Meester van Alkmaar hebben de eigen collectie 16de-eeuwse schilderkunst dan ook significant versterkt.

De verwachting is dat deze werken absolute publiekslievelingen worden. De levendige kleuren en gedetailleerd weergegeven elementen als de vogels, de draak en de kloostertuin spreken tot de verbeelding. Er gaat een enorme vertelkracht uit van al de attributen en details waarmee de heiligen zijn uitgebeeld. Deze aantrekkingskracht biedt het museum de kans om bezoekers mee te nemen in de verhalen achter deze werken. Zo kunnen we de iconografie toelichten en ingaan op de relatie tussen mens en geloof in de late middeleeuwen. We zijn dankbaar dat we met de verwerving van de panelen van de Meester van Alkmaar daarbij ook specifiek de rol van vrouwen daarin kunnen uitlichten. Daarmee is het een mooi cadeau aan bewoners en bezoekers van de stad, 150 jaar na de oprichting van Stedelijk Museum Alkmaar. \

Marrigje Rikken is directeur van Stedelijk Museum Alkmaar

De heiligen
Agatha en Lucia

Aldo en Hannie van Eyck behoren wereldwijd tot de invloedrijkste architecten uit de tweede helft van de 20ste eeuw. In het Nieuwe Instituut ging dan ook spreekwoordelijk de vlag uit toen het lukte het archief van dit architectenduo te verwerven. De Vereniging Rembrandt droeg bij aan de aankoop van 23 maquettes van vernieuwende gebouwen als het Burgerweeshuis in Amsterdam, Beeldenpaviljoen Sonsbeek in Arnhem en het Hubertushuis in Amsterdam.

NIEUWE AANWINST

23 maquettes

Aldo en Hannie van Eyck
1954-94. Diverse materialen en afmetingen
Bijdrage: € 352.500, waarvan € 28.299 uit het Kruger Fonds en € 324.201 uit het VriendenLoterij Aankoopfonds
NIEUWE INSTITUUT, ROTTERDAM

Aangekocht in 2025 met steun van de Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar Kruger Fonds en haar VriendenLoterij Aankoopfonds) en het Mondriaan Fonds

Terug naar de menselijke maat

De verwerving van het archief van het architectenechtpaar Aldo (1918-1999) en Hannie (1918-2018) van Eyck was een lang gekoesterde wens van het Nieuwe Instituut en zijn voorganger, het Nederlands Architectuurinstituut. De archieven van belangrijke tijdgenoten die beïnvloed waren door het werk van de Van Eycks, onder wie Piet Blom en Herman Hertzberger, waren eerder al opgenomen in de Rijkscollectie voor Nederlandse Architectuur en Stedenbouw. Daarnaast hebben Aldo en Hannie van Eyck de basis gelegd van het Nederlandse structuralisme in de architectuur, een stroming die als reactie op het doorgeschoten functionalisme de menselijke maat in de architectuur wilde terugbrengen: kleinschalig, en gericht op het creëren van spontane ontmoetingen.

Met de genereuze bijdragen van de Vereniging Rembrandt en het Mondriaan Fonds was het mogelijk om 23 maquettes uit het archief aan te kopen. Een deel van het

archief werd door de Nederlandse Staat verworven dankzij de kwijtscheldingsregeling. Het overige deel is geschonken door Tess van Eyck-Wickham, de dochter van Hannie en Aldo van Eyck.

De maquettes vormen een bijzonder onderdeel van dit persoonlijke archief, dat de weerslag vormt van een leven lang ontwerpen. Ze zijn onmisbaar voor het begrijpen van het creatieve proces in de fase voorafgaand aan de realisatie van gebouwen en projecten. Tekeningen en plattegronden geven inzicht in structuur en verhoudingen, maar pas in een maquette wordt zichtbaar hoe architectuur, materiaal, kleur en ruimte daadwerkelijk samenkomen. In een maquette ervaar je de schaal van een ontwerp en hoe die zich verhoudt tot de menselijke maat, een uitgangspunt dat voor de Van Eycks steeds centraal stond.

Het archief omvat voornamelijk rijk uitgevoerde presentatiemaquettes, die in

verschillende fasen van het ontwerpproces werden ingezet om ideeën tastbaar te maken voor opdrachtgevers. Daardoor documenteren ze niet alleen de ontstaansgeschiedenis van een gebouw, maar geven ze ook inzicht in de manier waarop de Van Eycks hun ideeën verbeeldden en communiceerden.

Vroeger werd gesproken van 'het archief van Aldo van Eyck'. De bijdrage van zijn vrouw Hannie kreeg weinig tot geen aandacht, terwijl zij vanaf de jaren tachtig officieel bureaupartner was. In samenspraak met hun dochter is ervoor gekozen om voortaan te spreken van 'het archief Aldo en Hannie van Eyck'. We lichten er drie maquettes uit om een inkijkje te geven in de ideeënrijkdom van de Van Eycks.

Speelplaats Zeedijk, Amsterdam

Aldo van Eyck (beschilderd
door Joost van Roojen)
1955. Hout, metaal, verf,
L 116 B 76 H 46 cm
NIEUWE INSTITUUT, ROTTERDAM

Archief Aldo en Hannie van Eyck

Speelplaats Zeedijk, 1955-1956

Vrijwel ieder kind dat in het naoorlogse Amsterdam is opgegroeid, heeft wel in de iconische klimrekken en zandbakken van Van Eyck gespeeld. Na de Tweede Wereldoorlog werden braakliggende terreinen in de stad opgevuld met klimtoestellen en speelterreinen. Tot aan 1947 bestond dit fenomeen niet. Speeltuinen waren tot dan toe omheind en er moest entreegeld voor worden betaald. In samenwerking met Jacoba Mulder, architect en stedenbouwkundige bij de afdeling Stadsontwikkeling van de dienst Publieke Werken, begon Aldo van Eyck in 1947 met de ontwikkeling van openbare speelplaatsen in Amsterdam.

Het plan voor de speelplaats op de Zeedijk stamt uit 1955 en bestond uit een reeks basiselementen: een eenvoudige betonnen zandbak met aluminium klimrekken van abstracte, primaire vormen in ritmische composities, geplaatst binnen zones die door

verschillende soorten bestrating van elkaar werden onderscheiden. Doel was om zo de fantasie van het kind te prikkelen en lichaamsbeweging te stimuleren. In 1958 kreeg de speelplaats een muurschildering van beeldend kunstenaar Joost van Roojen, de broer van Hannie. Het werd een geslaagd voorbeeld van samenwerking tussen architectuur en beeldende kunst in de stad.

De presentatiemaquette laat zien hoe zorgvuldig de ruimte werd geordend, waarbij de geometrische vormen van de klimtoestellen resoneren met de kleurrijke schilderijen. Er stroomden honderden brieven van Amsterdammers binnen waaruit bleek dat de stad behoefte had aan meer speelplaatsen om de sociale structuur van het naoorlogse Amsterdam weer ineen te vlechten. Van de ruim zevenhonderd speelplaatsen is er vandaag de dag nog slechts een tiental over. Op de plek aan de Zeedijk staat nu een boeddhistische tempel.

Burgerweeshuis, Amsterdam

Aldo van Eyck
1955-60. Kunststof en hout,
L 60, B 50, H 10 cm
NIEUWE INSTITUUT, ROTTERDAM
Archief Aldo en Hannie van Eyck

Burgerweeshuis, 1955-1960

Ook in het Burgerweeshuis stond het kind centraal in het architectonisch ontwerp. Het werd ontworpen vanuit de kindermaat, waarbij de afstand tussen de vloer en onderste raamlijsten iets kleiner is gehouden zodat kinderen naar buiten konden kijken. Het Burgerweeshuis in Amsterdam gaf een thuis aan zo'n 125 weeskinderen en net als bij de speelplaatsen werd het weeshuis ontworpen om zoveel mogelijk interactie, ontmoeting en ontdekking te stimuleren, dit keer door een structuur van aaneengesloten ruimtes. Of zoals Van Eyck zelf schreef: 'een kleine wereld in een grote, een grote wereld in een kleine, een huis als een stad, een stad als een huis, een thuis voor kinderen.'

De presentatiemaquette uit 1955-1960 werd tijdens het ontwerp- en realisatieproces gemaakt en toont het gehele gebouw en de structuur van de ruimtelijke indeling van

modules. Het gebouw (en de maquette) lijkt op het eerste gezicht misschien een strak schema of rasterpatroon te volgen, maar dat is in essentie juist niet het geval: het is een levendig geheel van ruimtes die met elkaar in verbinding staan: pleinen, patio's, gangen en kamers die in elkaar overlopen, zonder duidelijke hiërarchie. Binnen en buiten zijn daarbij even belangrijk, met overgangsplekken die samen een eigen 'dorp voor kinderen' vormen.

Hubertushuis, 1973-1980

Aldo en Hannie van Eyck omschreven architectuur als 'gebouwd thuiskomen'. Dat idee krijgt in het Hubertushuis in Amsterdam een bijzondere betekenis. Het gebouw – ook bekend als het Moederhuis – was bedoeld als veilige plek voor alleenstaande moeders en hun kinderen, een omgeving waar geboortigheid en bescherming centraal staan. De kinderverblijven liggen laag in de tuin, afgeschermd door de hogere woonruimtes van ouders en beheerders, met een schuine glazen erker waardoor ouders vanuit hun kamers zicht hebben op de kinderen.

Het ontwerp vulde niet alleen een gat in de 19de-eeuwse gevelwand van de Plantage Middenlaan, maar omvatte ook de renovatie van de twee aangrenzende historische panden. Het huis is zorgvuldig ingepast in de

omgeving; toch valt het op door het kleurgebruik, dat Van Eyck omschreef als één 'regenboogkleur', aangevuld met spiegelende elementen. Al in de maquette worden deze details en hun werking zichtbaar. De bijzondere architectuur van het Hubertushuis was reden voor de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed om het Hubertushuis recentelijk aan te wijzen als jong rijksmonument.

Hubertushuis, Amsterdam

Aldo en Hannie van Eyck
1973-80. Kunststof, glas, hout, verf, L 120, B 76, H 85 cm
NIEUWE INSTITUUT, ROTTERDAM

Archief Aldo en Hannie van Eyck

Beeldenpaviljoen Sonsbeek

Aldo van Eyck
1965-66. Hout en verf,
L 79, B 63, H 25 cm
NIEUWE INSTITUUT, ROTTERDAM
Archief Aldo en Hannie van Eyck

Pastoor van Arskerk, Den Haag

Aldo van Eyck
1964-69. Hout en verf,
L 124 cm, B 80 cm, H 33 cm
NIEUWE INSTITUUT, ROTTERDAM
Archief Aldo en Hannie van Eyck

Tentoonstelling

Andere maquettes betreffen hoogtepunten als de ingetogen Pastoor van Arskerk in Den Haag (1964-1969), het Sonsbeek beeldenpaviljoen (1965-1966), in 2006 herbouwd in de tuin van het Kröller-Müller Museum, en de tot nu toe onbekende maquette van een vroeg werk voor de scholen in Nagele (1954-1956), ontworpen met Daniel van Ginkel. Samen geven de maquettes een uniek overzicht van een van de meest originele en vernieuwende bijdragen aan de Nederlandse architectuur van de laat-20ste eeuw. Door

deze aankoop komen ze beschikbaar voor het publiek, voor onderzoek en voor bruiklenen. Het Nieuwe Instituut werkt nu aan de conservering, inventarisatie en digitalisering van het archief en bereidt een overzichtstentoonstelling voor die in 2027 of 2028 te zien zal zijn. \

Emily Wijns is collectiemanager tentoonstellingen en verwervingen in het Nieuwe Instituut en Dirk van den Heuvel is hoofd van het Jaap Bakema Study Centre

Een deel van de maquette-verzameling zoals die bewaard werd in het huis van Aldo en Hannie van Eyck

Ingehouden explosiviteit

De kleuren en vormen van dit schilderij zijn ingetogen en mysterieus. Het zijn egale, bijna geometrische kleurvlakken in koele tinten; alleen het fragment van de cirkel linksboven suggereert een warmtebron. De titel is *Landschap*, en dat is verwarrend.

Een landschap suggereert een realistische weergave van een uitzicht op de natuur. Nederlandse landschappen hebben bovendien vaak een horizon, en de lucht is er blauw. Maar hier gaat het bruin van de bodem over in het blauw, en is de restruimte bovenin, die je blauw zou verwachten, zachtgroen.

Dichter en kunstenaar Erich Wichman schilderde dit landschap in 1912 of 1913, en het is nu te zien in museum Singer Laren, in de tentoonstelling 1913. *De grote kunstexplosie*. Die tentoonstellingstitel verwijst naar het 'dansen op de vulkaan' waarbij zoveel nieuwe kunst ontstond, vlak voor de Eerste Wereldoorlog. Toch zullen hedendaagse toeschouwers dit schilderij niet snel als explosief bestempelen. De koele tinten en solide vormen stralen eerder rust uit.

Dit schilderij van Wichman is wel een vroeg abstract schilderij; in vorm en onderwerpskeuze doet het denken aan het werk van de in 2021 overleden kunstenaar Etel Adnan. Ook zij was niet alleen schilder maar ook dichter, en ook zij schilderde landschappen in grote, egale kleurvlakken. Ook zij gaf de zon een prominente rol. Maar daar houdt de vergelijking wel op.

Waar Adnan zich politiek roerde tegen het kolonialisme en de klimaatproblemen, was Wichman in zijn laatste levensjaren een overtuigd aanhanger van het fascisme. Hij schreef bijna vijftig bijdrages voor *De Bezem*. *Fascistisch weekblad voor Nederland*, en bij de begrafenis van Jan Toorop in 1928 was hij een van de kistdragers en salueerde hij met gestrekte arm, iets wat op dat moment al gezien werd als een fascistisch gebaar. Hij overleed datzelfde jaar aan een longontsteking, na een aaneenschakeling van ongelukken als gevolg van zijn eigen onachtzaamheid.

Van die onachtzaamheid is op het moment dat hij dit landschap schildert nog geen sprake. Wichman was, zo benadrukt Frans van Burkom in de lijvige monografie die hij in 2018 over de kunstenaar schreef, een autodidact, en in de eerste plaats een lezer en schrijver. Hij was een verteller, een 'performer' die sterk onder de

Landschap
Erich Wichman
1912-13. Olieverf op doek, 80 x 100 cm
CENTRAAL MUSEUM UTRECHT

indruk was van de schilderijen en teksten van Wassily Kandinsky.

Het ging Wichman hier om kleur, en om kleur alleen. Niet zoals bij de impressionisten met een herkenbare penseelstreek, maar vlak en intens. Deze vlakke decorativiteit 'vat de essentie van een oneindig aantal indrukken in één beeld samen,' schreef hij in een krantenartikel, 'en tracht aldus het versplinterde beeld van de wereld voor één ogenblik tot de oorspronkelijke eenheid terug te dwingen'. Later keerde Wichman zich van die visuele ingetogenheid af, hij omschreef deze periode als een tijd van 'dorre starheid'.

Enerzijds was dit landschap, toen hij het schilderde, voor de kunstenaar dus een toonbeeld van eenheid. Anderzijds was hij zich al bewust van de versplintering in de wereld. Een versplintering die al snel tot een lange serie explosies zou leiden. De brokstukken daarvan zijn nog steeds niet van ons netvlies verdwenen. \

De tentoonstelling 1913. De grote kunstexplosie is t/m 11 januari 2026 te zien in Singer Laren.

Bijna honderd jaar geleden was dit sierlijke laatmiddeleeuwse Mariabeeld kort te zien in het Aartsbisschoppelijk Museum te Utrecht, een van de voorlopers van Museum Catharijneconvent. De toenmalige conservator beseftte dat dit een geweldige aanwinst voor de collectie zou zijn. Het beeld komt uit een tijd waarin de Utrechtse beeldhouwkunst floreerde, en vertoont sterke overeenkomsten met het werk van de belangrijkste twee beeldsnijders die de stad ooit gekend heeft. Destijds was aankoop geen optie, maar dit jaar deed die kans zich alsnog voor.

Gespot in 1926, gekocht in 2025

NIEUWE AANWINST

Maria met het Christuskind

Meester van de Utrechtse Stenen
Vrouwenkop (toegeschreven aan)
ca. 1500. Eikenhout, sporen van
polychromie, H 60 cm
Bijdrage: € 90.000, waarvan € 45.000 uit
het J.G. van Oord Fonds en € 45.000 uit het
Schoufour-Martin Fonds
MUSEUM CATHARIJNECONVENT, UTRECHT

Aangekocht in 2025 met steun van de Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar J.G. van Oord Fonds en haar Schoufour-Martin Fonds), het Mondriaan Fonds, het Fonds Museum Catharijneconvent en het aankoopfonds dat is opgericht uit de nalatenschap van vriend Koos Bogaards

Utrecht was in de late middeleeuwen het belangrijkste kunstcentrum in de Noordelijke Nederlanden. Naast de aanwezigheid van veel kapitaalkrachtige geestelijken en welgestelde adel en burgers was vooral de bouw van de gotische Dom een enorme impuls voor de schilder- en beeldhouwkunst. Tussen 1430 en 1530 waren er dan ook tientallen beeldhouwers in de Domstad actief. Enkelen daarvan bereikten een ongelooflijk hoog artistiek niveau. Het laatmiddeleeuwse Mariabeeld dat Museum Catharijneconvent recent heeft aangekocht, is daar een duidelijk voorbeeld van. Het verfijnde beeldhouwwerk, de zachte blik van Maria en de manier waarop het gedraaide lichaam van het Christuskind is weergegeven, getuigen van groot vakmanschap.

Het beeld stond al heel lang hoog op de verlanglijst van het museum. In de jaren twintig van de vorige eeuw had Jan Eloy Brom, conservator van het Aartsbisschoppelijk Museum, zijn oog al op deze Madonna met kind laten vallen. Hij had het in 1926 zelfs enige tijd als bruikleen mogen exposeren. Daar was hij erg blij mee, want van het 'met groote gevoeligheid gesneden' Mariabeeld, ging volgens hem 'een groote bekoring uit'. Het speet hem dat het beeld 'destijds, toen er gelegenheid voor was', niet door het museum was verworven, maar naar een particuliere verzamelaar was gegaan. Het paste volgens hem namelijk heel goed in de collectie. Niet het minst omdat het veel overeenkomsten vertoonde met werk van de Meester van het Sterfbed van Maria, die in 1948 door P.T.A. Swillens zou worden geïdentificeerd als de Utrechtse beeldsnijder Adriaen van Wesel (ca. 1417-ca. 1490). Dit was een belangrijke kunstenaar uit de bloeitijd van de kathedrale stad, van wie zich op dat moment slechts één werk in de museumcollectie bevond.

Leerling en meester?

In een artikel uit 1955 ging toenmalig conservator van het Rijksmuseum Jaap Leeuwenberg een stap verder. Hij schreef een aantal werken uit nationale en internationale musea toe aan de zogeheten Meester van de Utrechtse Stenen Vrouwenkop, een noodnaam gebaseerd op een van de topstukken uit het Aartsbisshoppelijk Museum. Het Mariabeeld, dat zich in die tijd nog steeds in dezelfde particuliere verzameling bevond, was volgens Leeuwenberg 'een kruising tussen Adriaen van Wesels vrouwelijke heiligen en de vrouwentypen van de Meester van de Utrechtse Stenen Vrouwenkop'. Een schakelstuk dus tussen twee zeer belangrijke beeldsnijders. Hij vroeg zich zelfs af of de tweede niet een leerling van de eerste was geweest. In dat geval zou het Mariabeeld wel eens een van de eerste eigen werken van de jonge aankomende meester kunnen zijn geweest. Helemaal nieuw was zijn observatie overigens niet, want Désiré Bouvy, die in 1946 conservator en in 1952 directeur werd van het Aartsbisshoppelijk Museum, had in zijn proefschrift ook al een link gelegd tussen de vrouwenkop en het Mariabeeld. De verwantschap tussen beide 'koppen' was volgens hem zelfs zo groot dat het aannemelijk was dat we met een en dezelfde kunstenaar van doen hadden. Dus ook Bouvy, die de *founding father* zou worden van het huidige Museum Catharijneconvent dat in 1979 de deuren opende, had dit bijzondere beeld al in het vizier.

Uit het zicht verdwenen

In de jaren daarop kwam het Mariabeeld nog regelmatig terug in publicaties, en in 1980 schitterde het op de grote overzichtstentoonstelling over Adriaen van Wesel in het Rijksmuseum, waar het grote indruk maakte. Maar toen in 2012 de tentoonstelling *Ontsnapt aan de Beeldenstorm* over Utrechtse beeldhouwkunst in het Catharijneconvent met veel belangrijke, zelfs internationale bruiklenen werd georganiseerd, bleken de adresgegevens van de eigenaar dermate verouderd dat het Mariabeeld niet meer traceerbaar was. Daardoor bleef het bij een verwijzing naar dit 'schakelstuk' in de tentoonstellingscatalogus. Vorig jaar dook het beeld ineens weer op, toen de nazaten van de verzamelaar het beeld aan Museum Catharijneconvent te koop aanboden. Nu was het zaak niet nogmaals achter het net te vissen en het beeld veilig te stellen voor zowel

Vrouwenkop

Meester van de Utrechtse Stenen Vrouwenkop
1500-30. Kalksteen, sporen van polychromie, H 36 cm
MUSEUM CATHARIJNECONVENT, UTRECHT

de eigen collectie als de Collectie Nederland. Steun kwam daarvoor uit diverse hoeken. Conservator Frits Scholten van het Rijksmuseum stelde dat dit absolute meesterwerk een vaste plek in een Nederlandse museumcollectie verdiende en dat het Catharijneconvent een uitgelezen context biedt voor de Madonna die 'onder alle beelden van de generatie Utrechtse beeldhouwers na Van Wesel een van de allerfraaiste is'.

Mede dankzij de Vereniging Rembrandt kan het werk een eeuw nadat het voor het eerst bij het museum in beeld kwam alsnog aan de collectie worden toegevoegd. De komende tijd zal het tegenover de stenen vrouwenkop te bewonderen zijn in de zaal met middeleeuwse meesterwerken. Na de verbouwing van het museum, die hopelijk in 2028 gereed zal zijn, wordt het Mariabeeld opgenomen in de nieuwe vaste opstelling. Opnieuw niet ver van de beroemde vrouwenkop waarmee de verwantschap nog steeds overduidelijk zichtbaar is. \

René de Kam is conservator middeleeuwen in Museum Catharijneconvent

Maria met het Christuskind

Adriaen van Wesel
ca. 1470-80. Eikenhout, sporen van polychromie, H 55 cm
RIJKSMEUSEUM, AMSTERDAM

Vroeg of laat komt het moment dat je een testament moet opstellen. Voor Gertjan Jaspers (73) en Jip Prijn (72) kwam dat moment midden in een periode van stevige bezuinigingen op cultuur. Mede daarom besloten ze het grootste deel van hun nalatenschap aan de Vereniging Rembrandt te schenken. Tijdens een bezoek aan de Van Eesteren Museumwoning in Amsterdam vertellen ze over de achtergrond van hun besluit.

‘Hopelijk dient zich wat moois aan’

De langzaamwasser, de wringer, de draadstoelen van Cees Braakman – voor Gertjan en Jip is een bezoek aan de woning in een flatgebouw van architect Cornelis van Eesteren een ontdekkingstocht vol herkenning. Ze zijn beiden geboren in 1952, het jaar waarin de woning werd opgeleverd, en zijn daardoor bekend met veel van de objecten en designklassiekers die ze daar zien. Het leuke aan deze museumwoning is dat alles aangeraakt mag worden. Even bellen met de bakelieten telefoon, de platenverzameling bekijken, of in de keuken rommelen met de grijsgewolkte emailen pannen – het mag allemaal.

Het idee om het interview op deze locatie te houden, kwam van Gertjan en Jip zelf. Ze wonen zelf in Amsterdam Nieuw-West en waren al langer nieuwsgierig naar deze bijzondere plek. De twee laten zich het best omschrijven als culturele alleseters. Ze delen een liefde voor architectuur, kunst en fotografie, maar ook voor theater en dans. ‘Maar dan wel hiphop, geen ballet hoor!’ lacht Jip. Vraag hen niet naar favoriete kunstenaars of musea; ze kijken op gevoel en hebben een brede smaak. In het gesprek springen ze moeiteloos over van El Greco naar Egon Schiele, van Rembrandt naar Gilbert & George, en van de videokunst van Isaac Julien naar de verzamelwoede van de Britse architect John Soane. Door veel te zien is hun interesse door de jaren heen alleen maar breder geworden, constateren ze met plezier.

Die interesse voor Van Eesteren is overigens geen toeval. Gertjan werkt ondanks zijn pensioengerechtigde leeftijd nog altijd als bouwkundige in zijn eigen bedrijf en is onder andere in de Amsterdamse uitbreidingswijken met jonge monumenten van Van Eesteren bezig geweest. Jip is opgeleid als opbouwmedewerker,

maar heeft het grootste deel van zijn leven als radio-maker bij verschillende lokale omroepen gewerkt. Hij kan smakelijke anekdotes vertellen over zijn radio-avonturen en over de jaren tachtig, waarin Gertjan en hij betrokken waren bij de oprichting van de lokale radio-omroep MVS, een voorloper van het huidige MVS Gaystation. Een hoogtepunt uit die jaren was de organisatie van benefietfeest ‘De nacht voor het ochtendgloren’ in het Concertgebouw in 1986, om geld in te zamelen voor het homomonument in Amsterdam.

TIJD VOOR EEN TESTAMENT

Tegenwoordig zijn Gertjan en Jip niet zo vaak meer in de Amsterdamse binnenstad te vinden. Een aantal jaar geleden kochten zij hun huidige appartement. Dat was ook het moment waarop de notaris hen streng toesprak: en nu gaan jullie écht een testament maken. ‘Dat hadden we dus nog nooit gedaan,’ zegt Gertjan. ‘We hadden wel een samenlevingscontract, maar op een gegeven moment word je ouder, en dan moet je het regelen.’ Er zijn geen schulden, kinderen hebben ze niet, en de familie hoeft wat hen betreft niets te krijgen. Daarom besloten ze om hun nalatenschap te schenken aan goede doelen die hun aan het hart liggen. Een deel gaat naar Natuurmonumenten, een bescheiden bedrag naar molen De Salamander in Leidschendam-Voorburg, ooit eigendom van een overovergrootvader van Jip, en de rest gaat via de Vereniging Rembrandt naar kunst en cultuur. ‘Het overgrote deel,’ vult Jip aan. Bij die keuze speelde mee dat in die tijd onder staatssecretaris Halbe Zijlstra grote bezuinigingen werden doorgevoerd. Gertjan: ‘De afbraak van de cultuursector was in volle gang. En toen dachten we: dát laten we niet gebeuren.’

Jip Prijn (links) en Gertjan Jaspers in de Van Eesteren Museumwoning

VOOR HET NAGESLACHT

Waarom juist de Vereniging Rembrandt, van alle culturele organisaties die je kunt kiezen? 'De slogan "het is van ons allemaal" vind ik altijd zo leuk,' zegt Gertjan. 'Heel sympathiek vind ik dat. En kunst in musea is breder toegankelijk dan theater. We steunen ook jonge theatergezelschappen, maar dat doen we bij leven. Je weet immers niet of die er straks nog zijn. De Vereniging bestaat al zo lang, we gaan ervan uit dat die nog een hele tijd zal bestaan. Bovendien draagt de Vereniging bij aan iets wat voor het nageslacht altijd bewaard zal blijven. Dat spreekt me ook aan.'

Gertjan en Jip zijn al decennialang lid, met een onderbreking van enkele jaren toen het financieel wat minder ging. Een vriend maakte hen destijds attent op de Vereniging. Ze werden lid om het openbaar kunstbezit te steunen. Niet voor de Rembrandtkaart, benadrukken

ze, want vrije toegang tot musea hadden ze al door de Museumkaart. Het lidmaatschap heeft hen gestimuleerd om anders naar kunst te kijken, maar ook naar andere kunst te kijken, vertelt Gertjan. 'Ook door het *Bulletin* natuurlijk.' Waar mogelijk bezoeken ze graag de ontvangsten van de Vereniging, waar ze vaak nieuwe dingen leren en inzichten opdoen dankzij de uitleg van conservatoren of rondleiders. Gertjan: 'En op die ontvangsten, zoals laatst in het Frans Hals Museum, ben je met gelijkgestemden, niet met al die selfiejagers. Als je met leden onderling bent, kom je makkelijker met elkaar in contact dan bij een gewoon museumbezoek, dat is het leuke van de Vereniging.'

EEN FONDS OP NAAM

Tijdens een gesprek op het bureau van de Vereniging Rembrandt kregen Gertjan en Jip de suggestie om hun

nalatenschap onder te brengen in een Fonds op Naam. Zo blijft hun bijdrage herkenbaar en krijgt deze een duidelijke bestemming. Ze besloten te kiezen voor een fonds voor aankopen op het gebied van architectuur en fotografie, omdat ze vinden dat de wat modernere kunst wel wat extra aandacht mag krijgen. Wat zouden ze een mooie aankoop vinden voor het nog in te stellen fonds? ‘Het allermooist zou iets zijn op het snijvlak van architectuur en fotografie. Maar daarvan werd op het bureau al gezegd dat dit een weinig voorkomende combinatie is. Daarom hebben we gezegd: het mag ook óf het een, óf het ander zijn. Maquettes bijvoorbeeld, of bijzondere ontwerptekeningen. Er zijn natuurlijk foto’s die prachtige architectuurfoto’s maken, dat zou het leukste zijn, maar dat moet zich maar net aandienen,’ zegt Gertjan. ‘Het enige is: je hebt er zelf geen weet van. Dat vind ik wel jammer, maar dat is gewoon zo. Ik heb wel met de Vereniging afgesproken dat mijn neefje – en dat weet hij ook – erin gekend wordt als er iets vanuit ons fonds wordt aangekocht. We hopen dat zich wat moois aandient tegen die tijd.’

Zes vragen over nalaten

1

Waarom nalaten aan de Vereniging Rembrandt?

Met een nalatenschap aan de Vereniging Rembrandt steunt u museale kunstcollecties door heel Nederland. U kunt de Vereniging Rembrandt als (mede-)erfgenaam opnemen in uw testament of aan de Vereniging nalaten in de vorm van een legaat. Een legaat kan zowel gaan om een geldbedrag als om specifieke bezittingen, bijvoorbeeld onroerend goed. Als u dat wilt, helpen wij u graag met het formuleren van uw wensen ten behoeve van uw testament.

2

Hoe pak ik dat aan?

Wij stellen het op prijs als u contact met ons opneemt wanneer u overweegt de Vereniging Rembrandt in uw testament op te nemen, zodat wij u kunnen bedanken en uitnodigen voor Jacobs Gilde (zie vraag 5). Wij kunnen u dan ook meer vertellen over de verschillende mogelijkheden en uw specifieke wensen en voorkeuren noteren. Vooral als u denkt aan het instellen van een Fonds op Naam of het nalaten van kunst, helpt een persoonlijk gesprek om duidelijkheid te krijgen (zie ook vraag 4).

3

Kan ik zelf bepalen hoe mijn erfstelling of legaat wordt besteed?

U kunt uw nalatenschap toewijzen aan een van onze Themafondsen, zodat die wordt ingezet voor een specifiek verzamelgebied. Vanaf een bedrag van € 75.000 is het mogelijk om een Fonds op Naam in te stellen met een eigen naam en een doelstelling die past binnen de doelstelling van de Vereniging Rembrandt. Een Fonds op Naam biedt bovendien de gelegenheid om een dierbare blijvend te herinneren of een familienaam in stand te houden.

4

Kan ik ook kunst nalaten aan de Vereniging Rembrandt?

Veel particulieren hebben schilderijen of een zorgvuldig opgebouwde verzameling zilver of glas die ze willen nalaten aan de Vereniging Rembrandt om in een museum te plaatsen. In de praktijk kan het echter moeilijk zijn om een museale bestemming voor deze werken te vinden. Wij adviseren u daarom van tevoren contact met ons op te nemen als u overweegt kunst of werken van toegepaste kunst aan ons na te laten, zodat we met u kunnen bespreken wat de beste optie is.

De Van Eesteren Museumwoning

In 2010 opende het Van Eesteren Museum over stedenbouw en architectuur in Amsterdam, in het bijzonder over het werk van de architect en stedenbouwkundige Cornelis van Eesteren (1897-1988) en zijn team. De Van Eesteren Museumwoning, op tien minuten loopafstand van het museum gelegen, is met een gids te bezoeken. Deze woning stamt uit 1952 en is in originele staat teruggebracht en ingericht met meubilair en gebruiksvoorwerpen uit die tijd, geschenken door buurtbewoners en andere betrokkenen. In de woning kun je de modernistische principes van de Stichting Goed Wonen en de sfeer van de jaren vijftig (her)beleven.

5

Wat is Jacobs Gilde?

Wij zijn dankbaar als leden aangeven via de Vereniging Rembrandt te willen nalaten aan ons gezamenlijk kunstbezit. Om daaraan uiting te geven hebben wij in 2020 Jacobs Gilde opgericht. Als u de Vereniging Rembrandt hebt opgenomen in uw testament of dat overweegt, nodigen wij u uit om deel uit te maken van dit gezelschap. U ontvangt dan jaarlijks een uitnodiging voor een bijzondere kunsthistorische ontvangst.

6

Hoe zit het met erfbelasting?

De Vereniging Rembrandt is een erkend goed doel en een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Daarom is er over uw nalatenschap aan de Vereniging Rembrandt geen erfbelasting verschuldigd en komt uw legaat of erfstelling volledig ten goede aan de doelstelling. Daarnaast kunnen particulieren onder bijzondere voorwaarden gebruikmaken van de zogenaamde kwijscheldingsregeling. Raadpleeg voor meer informatie over deze regeling de website van de Rijksoverheid of de Belastingdienst.

Hebt u meer vragen of wilt u advies over nalaten aan de Vereniging Rembrandt? Ga dan via de QR-code naar onze website en vraag kosteloos ons boekje *Van blijvende waarde* aan, of neem contact op met Leonie Pels Rijcken (zie p. 54). Voor algemene vragen kunt u natuurlijk ook terecht bij uw eigen notaris.

LAURENS SCHOEMAKER

Tekentour langs Zutphen

De Amsterdamse schilder Jan Abrahamsz Beerstraeten (1622-1666) reisde heel Nederland af om materiaal te verzamelen voor zijn stadsgezichten.

Daarbij deed hij ook Zutphen aan, waar hij verschillende gebouwen vastlegde. Het Stedelijk Museum Zutphen was al in het bezit van een van deze tekeningen. Onlangs slaagde het erin ook twee andere aan te kopen.

Deze drie bladen geven samen een mooi beeld van enkele van de belangrijkste monumenten in de stad.

De twee recent verworven tekeningen van de Zutphense Walburgiskerk bestaan elk uit twee aan elkaar gemonterde bladen papier en zijn niet gesigneerd of gedateerd. Ze zijn vervaardigd met een grafietstift, een voorloper van het moderne potlood. Daarnaast zijn er sporen van zwart krijt zichtbaar. Beide voorstellingen zijn later met een penseel in meerdere kleuren ingekleurd en gewassen. Door het ongewone kleurgebruik en het ontbreken van menselijke figuren maken beide tekeningen in eerste instantie een wat raadselachtige indruk.

Architectuur en details

Wat meteen opvalt, is de nauwkeurige weergave van de architectuur. Op de tekening met een staand formaat is de imposante toren van de Walburgiskerk vanuit het noordwesten in beeld gebracht. Deze bestaat uit vijf geledingen met daarboven een achtkantige lantaarn met klokkenkoepel en weerhaan. Opmerkelijk is dat het perspectief van de toren niet helemaal klopt, maar het weergeven van een toren in verkort perspectief behoort ook tot de moeilijkste opgaven voor een tekenaar. Een bijzonder detail is de open galerij met zuilen linksonder,

die de vismarkt blijkt te zijn en op geen enkele andere afbeelding voorkomt. De tekening met een liggend formaat toont de complexiteit van het indrukwekkende bouwwerk met zijn verscheidenheid aan daken. Het kerkgebouw is hier vanuit het zuidoosten weergegeven. Van links naar rechts zijn de Oude Librije (bibliotheek), de Librije en de Raadskapel te onderscheiden. Op het koor prijkt een klein torentje, een zogenoemde dakruiter. De bovenbouw van de Walburgistoren steekt boven de daken van het gebouw uit.

Verwante tekeningen en atelier

De twee opvallend grote tekeningen staan niet op zichzelf. In diverse collecties zijn inmiddels verwante tekeningen opgedoken, vaak voorzien van letters die wijzen op een reeks waarvan vermoedelijk delen ontbreken. Zo bezit het Stedelijk Museum Zutphen ook een gezicht op de Wijnhuistoren, dat in uitvoering duidelijke verwantschap vertoont met de twee voorstellingen van de Walburgiskerk. De Wijnhuistoren, een opvallende 17de-eeuwse toren, bevindt zich eveneens in het historische centrum van Zutphen. De nu

NIEUWE AANWINST

De toren van de Walburgiskerk te Zutphen vanuit het noordwesten gezien

Jan Abrahamsz Beerstraaten
ca. 1660-66. Grafiet, zwart krijt, penseel in kleur,
gewassen in kleur, 508 x 451 mm

De Walburgiskerk te Zutphen vanuit het zuidoosten gezien

Jan Abrahamsz Beerstraaten
ca. 1660-66. Grafiet, zwart krijt, penseel in kleur,
gewassen in kleur, 337 x 525 mm

Bijdrage: € 18.000 uit het Hendrickje Fonds
STEDELIJK MUSEUM ZUTPHEN

Aangekocht in 2025 met steun van de Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar Hendrickje Fonds), de Gravin van Bylandt Stichting, de Stichting Fonds A.H. Martens van Sevenhoven en de Vereniging Vrienden Musea Zutphen

De Wijnhuistoren te Zutphen

Jan Abrahamsz Beerstraaten

ca. 1660-66. Grafiet, zwart krijt, penseel in kleur,
gewassen in kleur, 347 x 460 mm

STEDELIJK MUSEUM ZUTPHEN

aangekochte tekeningen zijn in de benedenhoeken voorzien van de letters D en H, de tekening die reeds in het bezit van het museum was van de letter N. Daarnaast zijn er vier gezichten van Deventer in de collectie van Museum De Waag, vier gezichten van Kampen in het Stadsarchief Kampen, twee gezichten van Zwolle en een gezicht van Zwartsluis in de Collectie Overijssel, en ten slotte een gezicht van de Dorpskerk van Wilp (bij Deventer) in een particuliere collectie.

Voor zover bekend is het gezicht van de kerk van Wilp het enige gedateerde en voluit gesigeneerde blad in deze groep. Op de achterzijde staat: 'wilpe buijten deventer 1655 JA Beerstraten fecit', wat verwijst naar de Amsterdamse kunstenaar Jan Abrahamsz Beerstraaten. Alles wijst erop dat ook de drie Zutphense gezichten door hem zijn vervaardigd. Hij beschikte over een atelier in Amsterdam, waar later ook zijn zonen Abraham (1643-1666) en Anthonie (1646-1664) werkzaam waren.

'Opleuken'

De tekeningen waren oorspronkelijk niet voor de verkoop bestemd. De kunstenaar richtte zich voornamelijk op een nauwgezette weergave van de architectuur. In feite betreft het werktekeningen die ter voorbereiding

van schilderijen zijn vervaardigd. Er bestaan sterke aanwijzingen dat in ieder geval de tekening van de Wijnhuistoren als voorbeeld heeft gediend voor een schilderij. Een stadsgezicht met een soortgelijke compositie als die van de tekening in Zutphen is in 2015 in Londen geveild als 19de-eeuws en in de trant van Beerstraaten, maar op basis van de foto is het verband met de tekening niet goed vast te stellen.

De opvallende kleuren zijn pas veel later toegevoegd, en niet door de kunstenaar zelf, maar door een andere hand. Ook de wat stereotiepe wolken die op het gezicht van de toren van de Walburgiskerk zichtbaar zijn, stammen uit latere tijd. De manier waarop de tekeningen zijn ingekleurd, doet sterk denken aan de techniek die in de 18de eeuw werd toegepast bij het inkleuren van zogenoemde opticaprenten - prenten die in een kijkkast bekeken werden en daarom vaak fel en aantrekkelijk werden ingekleurd. Ook het 'opleuken' van oude tekeningen was in die tijd een gangbare praktijk. Waarschijnlijk zijn de kleuren toegevoegd om de voorstellingen beter verkoopbaar te maken. Het is niet bekend wie de letters heeft aangebracht, maar zij suggereren dat de tekeningen lange tijd als samenhangend geheel werden bewaard, mogelijk binnen het atelier van Beerstraaten als onderdeel van de nalatenschap.

Datering

De vraag wanneer de drie Zutphense gezichten gemaakt zijn, staat nog open. De portiek met overdekt bordes aan de oostzijde van het Wijnhuis, zichtbaar op de tekening van de Wijnhuistoren, biedt een betrouwbare aanwijzing voor een relatief nauwkeurige datering van de bladen. Deze portiek is in 1660 gerealiseerd, naar ontwerp van stadsbouwmeester Emond Hellenraet. De tekening is dus te dateren tussen 1660 en 1666, het sterfjaar van de kunstenaar. Het ligt voor de hand dat de twee gezichten van de Walburgiskerk uit dezelfde periode stammen. Zonder twijfel behoren de drie tekeningen van Beerstraaten tot de belangrijkste 17de-eeuwse gezichten van Zutphen. Het is een geluk dat zij nu weer samen te bewonderen zijn. Tot en met 22 maart 2026 worden ze op zaal getoond, daarna blijven ze digitaal beschikbaar op erfgoedcentrumzutphen.nl. ↘

Laurens Schoemaker is conservator historische topografie van het RKD - Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis in Den Haag

In elk *Bulletin* stelt de Vereniging Rembrandt twee van haar 16.000 leden voor. Op deze pagina **Victorine Stille** (44 jaar), commercial developer bij een advocatenkantoor, lid van de Vereniging Rembrandt sinds 2022. Locatie: De Mesdag Collectie, Den Haag.

Rembrandtlid persoonlijk

Vereniging Rembrandt

‘Een kennis van me die met anderen bezig was met het oprichten van de Cornelia Cirkel bij de Vereniging Rembrandt, benaderde me om lid te worden. Ik had er behoefte aan om meer met kunst te doen dan alleen musea bezoeken, en vind het ook leuk om bij te dragen aan kunst-aankopen voor musea.’

Vroegste kunstherinnering

‘Dat was op een uitje met school naar het Kunstmuseum Den Haag. In mijn herinnering zie ik ons allemaal op de grond zitten voor een schilderij, ik denk dat het een Mondriaan was. Als kind voelde ik me er altijd welkom, en nog altijd vind ik het fijn om daar te zijn.’

Favoriet

‘De rode boom van Mondriaan in het Kunstmuseum Den Haag. Vanwege de voorstelling – de boom is een mooi symbool, voor onder andere het leven – en de intensiteit van de kleuren, maar ook omdat dit schilderij bij Mondriaan de overgang van het figuratieve naar het abstracte markeert.’

Kunst kijken

‘Ik word niet altijd onmiddellijk gegrepen door een kunstwerk. Vaak heb ik wat context nodig, en wil dan meer weten over de kunstenaar en waarom hij of zij iets heeft gemaakt. Dat biedt nieuwe perspectieven die heel verrassend kunnen zijn.’

Kunst heb je nodig om je leven groter te maken.’

Kunstenaar

‘Kees van Dongen. Zijn werk is heel kleurrijk, en ik vind het knap hoe hij met een paar penseelstreken een treffend beeld weet op te roepen. Zijn kunst raakt me altijd meteen.’

Tentoonstelling

‘Een jaar of tien, vijftien jaar geleden was ik op een tentoonstelling in Duitsland over herkomstonderzoek, waar je de schilderijen ook van de achterkant kon bekijken. Etiketten van vervoerders, stempels, lakzegels en briefjes van vorige eigenaars laten iets zien van de reis die zo’n werk heeft afgelegd. Dat vind ik altijd boeiend, want ik ben geïnteresseerd in het hele verhaal achter een kunstwerk.’

Musea

‘Ik houd van museumhuizen, zoals Musée Jacquemart-André in Parijs en The Frick Collection in New York. Als je daar binnenkomt, is het alsof de bewoners even de deur uit zijn voor een boodschap en je intussen mag rondkijken. Ik ben er trots op dat we in Den Haag De Mesdag Collectie hebben, in het huis waar Hendrik Willem Mesdag en Sientje Mesdag-van Houten hebben gewoond. Je proeft er de sfeer uit de 19de en de vroege 20ste eeuw nog.’

Foto: Sander van den Bosch

KIJKEN MET KENNERS

In een museum zoek je vaak iets bekends op. Juist daarom kan het zo waardevol zijn om kunst te bekijken met iemand met een specifieke blik. Een passie voor geschiedenis bijvoorbeeld, of een scherp oog voor mode, doet je dingen opmerken die je anders zou missen. Met die gedachte gingen kunstenaar Guido de Boer en Zenzy Blindeling, junior conservator in Museum Catharijneconvent, in gesprek in het Centraal Museum.

Van links naar rechts: Zenzy Blindeling, Guido de Boer en Tessel Krijgsman

De Vereniging Rembrandt telt zo'n 1600 jonge leden (JongRembrandt). Alle leden tussen 18 en 30 jaar zijn welkom. Als lid van JongRembrandt kun je meedoen aan de Art Talks, waarbij je samen met andere jongeren en onder begeleiding van experts in steeds een ander museum op ontdekkingsstocht gaat.

Foto: Hilbert Loetsma

De bruiloft van Cupido en Psyche
Hendrick Goltzius naar Bartholomeus Spranger
1587. Gravure, 43,8 x 85,8 cm
CENTRAAL MUSEUM, UTRECHT

OVERDONDERENDE KRUISARCERINGEN

‘De eerste keer dat ik deze prent zag, was echt een achter-overslaan-momentje!’ Guido opent de lade waar de gravure met *De bruiloft van Cupido en Psyche* ligt, in 1587 gemaakt door Hendrick Goltzius naar een ontwerp van Bartholomeus Spranger. ‘Ik zat een halfuur op m’n knieën die wolkenpartij te bestuderen. Die heeft wat mij betreft écht de hoofdrol.’

Als maker staat Guido bekend om reusachtige penseelstreken, die zich ergens tussen beeld en tekst bevinden. Zo kalligrafeerde hij in 2020 in het Kröller-Müller *Reading, Looking*, een muurschildering die de spanning tussen kijken en lezen opzoekt. Hij wijst naar de arceringen waaruit volumineuze wolken-slingers ontstaan. ‘Deze kruisarceringen zuigen je volledig naar binnen. Het doet me denken aan de optical art van de vroege jaren zestig, bijvoorbeeld Bridget Rileys *Movement in Squares*. Zij gebruikte net als Goltzius en Spranger lijnpatronen om met diepte en textuur te spelen.’

Zenzy: ‘Wát een samenwerking tussen tekenaar en graveur! Mij fascineren altijd al die verschillende banketgasten – meer dan tachtig personages in totaal. Dat wolkendetail moet destijds net zo onverwachts en overdonderend zijn geweest als Michelangelo’s monumentale frescoplafonds.’ Guido: ‘Ja, die schaalverkleining is interessant. Zelf werk ik veel met letters – die zijn normaal gesproken broekzakformaat, maar ik maak ze soms op kamergrootte. Zo word je overmand door iets wat doorgaans miniem is.’

WILLEN EN KUNNEN

Zenzy: ‘Grappig, deze wolken doen precies het tegenovergestelde. Ik vind deze gravure ook een perfect voorbeeld van wat de Italianen *sprezzatura* noemen: het lijkt moeite-

loos gedaan, maar het vergt natuurlijk een enorme vaardigheid. Zo’n snede moet maar net goed gaan, want je hebt maar één plaat. Doe jij een strook wel eens over?’

Guido: ‘Nee, ik streef niet zo naar perfectionisme in het resultaat, eerder naar spanning in het spontane moment. Stel: iemand tikt mijn elleboog aan, dan verandert dat de beweging van het penseel. Zulke omstandigheden accepteer ik als onderdeel van het proces.’ Zenzy: ‘De spanning ligt dus eigenlijk in de context die jouw voornemens kan doen wankelen.’ Guido knikt: ‘Ja, en je hebt ook enorm veel oefening nodig om iets nonchalant te laten lijken. Dan wordt het spannend, want in theorie overlappen willen en kunnen, maar in de praktijk loopt dat soms anders.’

Zenzy bestudeert de gravure en grijnst. ‘Als we dat hierin terug willen vinden, staan we hier nog wel eventjes.’

Tessel Krijgsman is masterstudent kunstgeschiedenis en lid van het JongRembrandtbestuur

Reading, Looking
Guido de Boer
2020. Muurschildering, 600 x 267 cm
KRÖLLER-MÜLLER MUSEUM, OTTERLO

In memoriam Cas Smithuijsen

Op 24 september 2025 overleed ons oud-bestuurslid Cas Smithuijsen. Cas heeft een belangrijke rol gespeeld in het steeds zichtbaarder worden van de rol die de Vereniging Rembrandt in het brede culturele veld is gaan spelen. In 2000 werd hij lid van de raad van adviseurs en in 2007 trad hij toe tot het bestuur, een lidmaatschap dat hij tot 2021 met onverminderde inzet zou invullen.

Als socioloog en als directeur van de Boekmanstichting bewoog hij zich op het terrein van cultuur, onderzoek en beleid. Hij begreep als geen ander de noodzaak om de doelstelling van de Vereniging te verbreden om zo draagvlak te blijven vinden voor het financieel ondersteunen van belangrijke aankopen. Mede op zijn voorpraak werd in 2007 dan ook het vergroten van de publieke belangstelling en het verhogen van de kennis over ons roerend cultureel erfgoed aan de oude doelstelling toegevoegd.

In 2008 was Cas initiatiefnemer van het symposium 'Bondgenoten of tegenpolen', georganiseerd ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van de Vereniging. Een symposium waarin het belang van particuliere verzamelaars van beeldende kunst én de verhouding tussen deze ver-

zamelaars en de Nederlandse musea werd onderzocht en besproken.

Zijn nieuwsgierigheid, analytische geest, ingehouden scherpte, humor en hartelijkheid, naast zijn grote liefde voor de kunsten, maakten dat hij op onnavolgbare wijze de academische, politiek-maatschappelijke en culturele werelden met elkaar wist te verbinden.

Wij zijn hem dankbaar voor de lange tijd dat wij hem aan de Vereniging Rembrandt verbonden wisten. Onze gedachten zijn bij de zijnen.

Fusien Bijl de Vroe, oud-directeur van de Vereniging Rembrandt

Tweede editie Art Night

De eerste JongRembrandt Art Night in Museum Prinsenhof Delft in 2023 was een evenement om niet te missen. Op 20 februari 2026 is de tweede editie in het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden, voor Rembrandtleden t/m 30 jaar. Houd je e-mail in de gaten!

Jacobsgilde in Zwolle

Op maandag 13 oktober was er een ontvangst voor leden van Jacobs Gilde in Museum de Fundatie in Zwolle (zie p. 43 voor meer informatie over Jacobs Gilde). Er waren 55 leden aanwezig, die gezamenlijk een bezoek brachten aan de tentoonstelling *Thuis bij Ter Borch - Kunstenaarsfamilie in Zwolle*.

Voorafgaand was er een introductie door Gerdien Verschoor, kunsthistoricus en medeauteur van de catalogus. Er waren veel tekeningen te zien uit de ateliernalatenschap van de familie Ter Borch, die in 1886 met steun van de Vereniging Rembrandt is verworven voor het Rijksmuseum. Dat deze verzameling altijd intact is gebleven, is uitzonderlijk en alleen daarom al is een bezoek aan deze tentoonstelling de moeite meer dan waard.

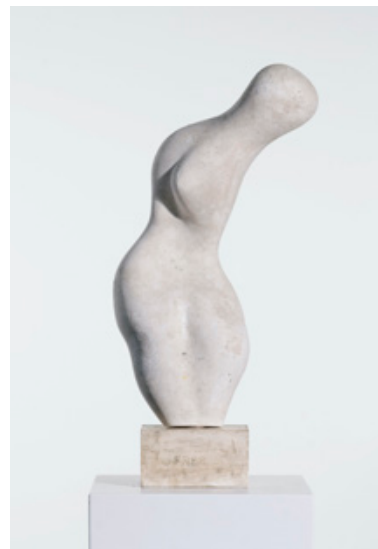
**Genoeglijke dag
met een goed verhaal;
de naam Ter Borch
zal zeker beklijven**

Lid Jacobs Gilde

PAN Podium 2025

Ook dit jaar was de Vereniging Rembrandt aanwezig op het PAN Podium van Kunstbeurs PAN Amsterdam. Maartje van den Heuvel, conservator Fotografie bij de Universitaire Bibliotheken Leiden en lid van onze raad van adviseurs, ging in gesprek met verschillende deskundigen over het thema fotografie door vrouwen in de 20ste eeuw. De gasten waren onderzoeker Nienke Coers, die met een beurs gesteund door de Vereniging Rembrandt (mede dankzij haar Fonds voor Onderzoek naar Moderne en Hedendaagse kunst) onderzoek doet naar het werk van de Hongaarse fotografe Eva Besnyő, Fiepke van Niel, conservator fotografie in Museum Hilversum, galeriehouder Muriel Mager en het kunstenaarsduo Hendrik en Paula Kerstens.

Restauratie gipsen Hans Arp

Dit najaar gingen twee gipsen van Hans Arp uit museum Beelden aan Zee naar het atelier van keramiek- en glasrestaurator Roosmarijn van Beemen. De beelden worden behandeld om de stabiliteit en veiligheid te waarborgen – gips is niet alleen gevoelig voor vuil, maar ook voor schokken. De behandeling wordt gefinancierd vanuit het Themafonds Restauratie van de Vereniging Rembrandt. De beelden zullen onder andere te zien zijn op de overzichtstentoonstelling over Hans Arp in museum Beelden aan Zee, die gepland staat voor 2027.

Rembrandtkaart 2026

In september van dit jaar kon er gestemd worden voor de nieuwe Rembrandtkaart. Uit alle recente aanwinsten konden stemmers er één kiezen. Al snel bleek de *Olijfgaard in Collioure* van Henri Matisse van het Van Gogh Museum de absolute favoriet. Spannender was de race om de tweede en derde plaats, waarbij het *Zingende meisje* en de *Vioolspelende jongen* van Frans Hals en de *Studiekop van een vrouw* (Gordina de Groot) de meeste stemmen kregen. Leden krijgen de nieuwe kaart binnenkort in de bus.

Ontvangst in Haarlem

Op woensdagavond 27 augustus was er een ontvangst in het Frans Hals Museum. Deze exclusieve avondopenstelling bood Rembrandt-leden de gelegenheid om in alle rust de twee nieuwe aanwinsten (en enkele tientallen oudere die met steun van de Vereniging Rembrandt zijn verworven) te bekijken: het *Zingende meisje* en de *Vioolspelende jongen* van Frans Hals en het raadselachtige drietal op een genrevoorstelling van Maarten van Heemskerck.

Vereniging Rembrandt in NRC

Altijd goed om positieve aandacht te krijgen in de landelijke pers: verslaggever Gretha Pama schreef een groot artikel in de NRC van 4-5 oktober naar aanleiding van het monumentale tegeltableau in Otterlo (zie pp. 10-13). Hierin ging ze uitgebreid in op de inspanningen van de Vereniging Rembrandt om via haar Fonds Fusien langdurige bruiklenen tussen Nederlandse musea onderling te stimuleren.

Foto: Bettina Traas

Een geschenk van historische waarde

Oud-bestuurslid Coen baron Schimmelpenninck van der Oije verraste het bestuur van de Vereniging Rembrandt dit najaar met een bijzonder geschenk: een exemplaar van de catalogus van de veiling Jacob de Vos uit 1883. Voor wie deze naam niet kent: de Amsterdamse verzamelaar Jacob de Vos (1803-1878) liet bij zijn overlijden een tekeningencollectie van internationale allure na, met onder andere tientallen tekeningen van Rembrandt.

In 1883 kwam een aantal Amsterdamse kunstliefhebbers ter ore dat deze verzameling in mei van dat jaar onder de hamer zou gaan. Zij vreesden dat het grootste deel in handen zou komen van rijke musea en verzamelaars in het buitenland. Daarop besloten ze hun krachten te bundelen en te proberen zoveel mogelijk belangrijke tekeningen voor Nederland te behouden.

Met elkaar wisten ze voor meer dan 50.000 gulden enkele honderden tekeningen te kopen, van meesters als Hendrick Goltzius, Anthony van Dyck, Pieter Saenredam en Rembrandt. Bijna allemaal gingen ze naar het Rijksprentenkabinet. Dit was het begin van de Vereniging Rembrandt, die op 24 september van hetzelfde jaar werd opgericht.

Daarmee is de catalogus van deze veiling een belangrijk document uit de oprichtingstijd van de Vereniging Rembrandt. Coen Schimmelpenninck, die een grote belangstelling voor de geschiedenis van de Vereniging koestert, wist een exemplaar van deze veilingcatalogus te bemachtigen. Hij schonk zijn catalogus aan de Vereniging zodat we aan de hand daarvan kunnen vertellen over de oprichting ervan.

Blijf op de hoogte en volg ons via LinkedIn, Instagram en Facebook

In memoriam Chris Stolwijk

Op 19 oktober 2025 bereikte ons het bericht van het overlijden van prof. dr. Chris Stolwijk, hoogleraar Nederlandse kunstgeschiedenis 1800-1940 aan de Universiteit Utrecht en lid van de raad van adviseurs van de Vereniging Rembrandt.

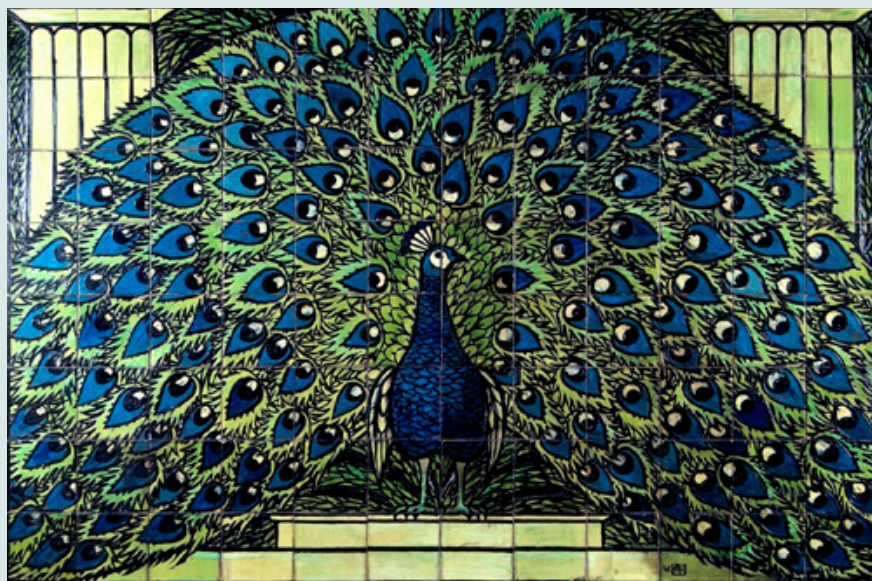

Foto: Enith van Tongeren

Chris was achtereenvolgens docent aan de Universiteit Utrecht, hoofd Collecties, presentatie en onderzoek bij het Van Gogh Museum en directeur van het RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis. Daarnaast maakte hij deel uit van verschillende besturen en commissies, waaronder de Commissie Collectie Nederland. In 2022 trad hij aan als lid van de raad van adviseurs van de Vereniging. Hij adviseerde het bestuur op het gebied van de West-Europese (schilder)kunst uit de periode 1800-1940, in het bijzonder het werk van Vincent van Gogh.

Zijn plotselinge overlijden, op 59-jarige leeftijd, heeft ons geschokt. Ons hart gaat uit naar zijn partner en zijn kinderen.

Geef uw kunstliefde door

Er blijft altijd wat te ontdekken in onze gezamenlijke kunstcollecties. Je kunt er Rembrandt en Van Gogh op hun best zien. Maar je kunt er ook in aanraking komen met minder bekende kunstenaars en kunstvormen die je kennis verdiepen en je blik verruimen. Het kan allemaal in onze musea.

Dat zijn ervaringen die u ook anderen kunt. Door uw vrienden enthousiast te maken voor een lidmaatschap van de Vereniging Rembrandt of door uw partner of (klein-) kind een lidmaatschap cadeau te doen, geeft u hun de gelegenheid te beleven wat u zelf hebt beleefd.

Pauw (tegeltapeau uit Huize Kareol, Aerdenhout)
Max Laeuger
1908. Gepolychromeerd en geglazuurd keramiek
NEDERLANDS TEGELMUSEUM, OTTERLO

Aangekocht in 1980 met steun van de Vereniging Rembrandt

**Werf een nieuw lid of geef een lidmaatschap cadeau via:
www.verenigingrembrandt.nl**

Lidmaatschappen

Eén persoon – € 85 per jaar (tot 25 jaar € 37,50)

Word lid, draag bij en ontvang de Rembrandtkaart waarmee u de vaste collecties van meer dan 125 musea vrij van entree kunt bezoeken. Jonger dan 25 jaar? Dan betaal je slechts € 37,50.

Twee personen – € 125 per jaar

Met een lidmaatschap voor twee personen bent u goedkoper uit én hebt u altijd iemand om musea mee te bezoeken. U kunt dit lidmaatschap afsluiten met uw partner of een introductiekaart ontvangen waarmee u een vriend(in) kunt meenemen.

Cadeaulidmaatschap

Uw liefde voor kunst delen met een vriend(in), kind(eren) of een ander dierbaar familielid? Dat kan via een cadeaulidmaatschap. Alle lidmaatschappen zijn ook voor het leven af te sluiten.

Meesterlidmaatschappen

Jonge Meester – ten minste € 500 per jaar*

Jonge Meesters worden jaarlijks uitgenodigd voor de Zondag met Rembrandt om zo hun favoriete verzamelgebied te ontdekken.

Leermeester – ten minste € 1.250 per jaar*

Als Leermeester kunt u uw gift toewijzen aan aankopen waaraan wordt bijgedragen via het Themafonds van uw voorkeur. Bij de jaarlijkse Leermeesterlezing geeft een kunstexpert tekst en uitleg bij een spraakmakende, recent gesteunde aankoop.

Grootmeester – ten minste € 2.500 per jaar*

Grootmeesters krijgen net als Leermeesters de mogelijkheid hun gift toe te wijzen aan een van onze vijftien Themafonds. Zij worden uitgenodigd voor de Meesterschouw, een intieme bijeenkomst waarin specialisten in musea een kijkje achter de schermen bieden.

Hollandse Meester – ten minste € 15.000 per jaar*

Zelf bepalen welke aankopen u steunt en met hoeveel? Of misschien onderzoek en restauratie mogelijk helpen maken? Word dan Hollandse Meester en richt een Fonds op Naam op. U geniet hiernaast dezelfde privileges als een Grootmeester en bent lid voor het leven.

* Een meesterlidmaatschap wordt afgesloten voor een periode van ten minste vijf jaar, waardoor er aantrekkelijke fiscale voordelen gelden.

De Vereniging Rembrandt zet zich al sinds 1883 in voor het Nederlands openbaar kunstbezit. Dankzij de betrokkenheid en vrijgevigheid van haar 16.000 leden en in goede samenwerking met de musea vergroot de Vereniging de publieke belangstelling voor onze gezamenlijke kunstcollecties en maakt zij aankopen, onderzoek en restauraties mede mogelijk. Als particuliere organisatie is de Vereniging Rembrandt overkoepelend, onafhankelijk en bevlogen, en handelt zij vanuit haar expertise.

BESTUUR

PER 20-09-2024

Niet-uitvoerende bestuurders:

Mevrouw mr. H.H. Kersten, voorzitter

De heer drs. B. Cornelis, vicevoorzitter

De heer drs. P.A. Geelen, penningmeester

De heer prof. dr. R.J. Baarsen

De heer drs. T.D.W. Dibbits

De heer H. Driessen

Mevrouw drs. F. Haijtema

De heer prof. dr. J.E.E. Keunen

Mevrouw drs. G.M.E. Knol

Mevrouw drs. C.M.H. van de Linde

De heer prof. mr. G.T.M.J. Raaijmakers

De heer prof. dr. M.S. Sellink

Uitvoerend bestuurder:

De heer drs. G. Janse

Zie voor de raad van adviseurs en de medewerkers van de Vereniging Rembrandt www.verenigingrembrandt.nl

Hebt u vragen over schenken of het instellen van een Fonds op Naam bij de Vereniging Rembrandt? Neem dan contact op met Mathilde van der Werff, telefonisch of per e-mail: vanderwerff@verenigingrembrandt.nl.

Hebt u vragen of wilt u advies over nalaten, of overweegt u de Vereniging Rembrandt te benoemen in uw testament? Neem dan contact op met Leonie Pels Rijcken, telefonisch of per e-mail: pelsrijcken@verenigingrembrandt.nl.

De heiligen Cecilia en Margaretha (detail)
Meester van Alkmaar
(zie over deze aanwinst van het Stedelijk Museum Alkmaar pp. 26-29)

Beschermvrouwe
Hare Koninklijke Hoogheid Prinses
Beatrix der Nederlanden

VERENIGING REMBRANDT

Denneweg 124

2514 CL Den Haag

T: 070 - 427 17 20

E: bureau@verenigingrembrandt.nl

Bankrekeningnummer:

IBAN: NL21 ABNA 0252 2008 61

OVER DEZE UITGAVE

Het *Bulletin* van de Vereniging Rembrandt verschijnt drie keer per jaar en wordt toegezonden of digitaal beschikbaar gesteld aan leden van de Vereniging Rembrandt. De Vereniging communiceert hierin onder andere over gesteunde aankopen en restauratie- en onderzoeksprojecten. In keuze en behandeling van onderwerpen zoekt de redactie aansluiting bij in de Vereniging levende interesses, vermijdt zij onnodig polariserende uitslatingen en draagt zij er zorg voor dat het *Bulletin* toegankelijk is voor een zo breed mogelijke groep lezers onder de leden.

Aan dit nummer werkten mee: Hélène Besançon, Sander van den Bosch, Manon Braat, Marjon Gemmeke, Dirk van den Heuvel, Geert-Jan Janse, René de Kam, Tessel Krijgsman, Laurens Meerman, Wim Pijbes, Marrigje Rikken, Laurens Schoemaker, Bettina Traas, Joke de Wolf, Christiaan Weijts, Emily Wijns en Gerdien Wuestman.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam. © Pictoright Amsterdam 2025.

Ontvangt u het *Bulletin* liever digitaal? Stuur dan een e-mail of neem telefonisch contact op met het bureau van de Vereniging Rembrandt.

Hoofdredacteur: Gerdien Wuestman

Eindredactie: Ingrid Mersel

Redactieadviesraad: Veerle Corstens,

Christi Klinkert, Laurens Meerman en

Annemiek Overbeek

Ontwerp: van Rosmalen & Schenk, Amsterdam

Drukwerk: Damen Drukkers, Werkendam

het
cultuurfonds

VRIENDEN
LOTERIJ

Vrije toegang tot de vaste collectie van ondersteunde musea

Als lid van de Vereniging Rembrandt hebt u met uw Rembrandtkaart vrije toegang tot de vaste collectie van alle musea die sinds onze oprichting door ons zijn gesteund. Kijk voor uw bezoek altijd even op de website van de betreffende instelling voor de actuele gegevens. Bij sommige musea is reserveren verplicht.

Alkmaar

Stedelijk Museum Alkmaar

Amerongen

Kasteel Amerongen

Amersfoort

Mondriaanhuis

Museum Flehite

Ammerzoden

Kasteel Ammersoyen

Amstelveen

Cobra Museum voor
Moderne Kunst

Amsterdam

Allard Pierson

Amsterdam Museum

(incl. Huis Willet-
Holthuysen)

Joods Cultureel Kwartier

(Joods Museum en
Nationaal Holocaust-
museum)

Museum Ons' Lieve Heer
op Solder

Museum Rembrandthuis

Museum Het Schip

Museum Van Loon

Rijksmuseum

Het Scheepvaartmuseum

Stadsarchief Amsterdam

Stedelijk Museum

Tot zover

Van Gogh Museum

Wereldmuseum Amsterdam

Apeldoorn

Paleis Het Loo

Appingedam

Museum Stad Appingedam

Arnhem

Gelders Archief

Museum Arnhem

Assen

Drents Museum

Asten

Museum Klok & Peel

Barneveld

Museum Nairac

Bergen op Zoom

Het Markiezenhof

Beverwijk

Museum Kennemerland

Breda

Stedelijk Museum Breda

Brielle

Historisch Museum Den
Briel

Culemborg

Elisabeth Weeshuis
Museum

Delft

Museum Prinsenhof Delft

Den Haag

Haags Historisch Museum

Huis van het Boek

Kunstmuseum Den Haag

(incl. Fotomuseum Den
Haag)

Mauritshuis (incl. Galerij
Prins Willem V)

De Mesdag Collectie

Museum Beelden aan Zee

Museum Bredius

Groningen

Groninger Museum

Haarlem

Frans Hals Museum

Teylers Museum

Deventer

Museum de Waag

Speelgoedmuseum

Deventer

Doorwerth

Kasteel Doorwerth

Dordrecht

Dordrechts Museum

Huis Van Gijn

Edam

Edams Museum

Eindhoven

Van Abbemuseum

Elburg

Museum Elburg

Enkhuizen

Zuiderzeemuseum

Enschede

Rijksmuseum Twenthe

Franeke

Museum Martena

Gorinchem

Gorcums Museum

Gouda

Museum Gouda

Haarzuilens

Kasteel de Haar

Harlingen

Gemeentemuseum
Het Hannemahuis

Hattem

Voerman Stadsmuseum

's-Heerenberg

Kasteel Huis Bergh

Heerenveen-Oranjewoud

Museum Belvédère

Heino/Wijhe

Kasteel Het Nijenhuis

Helmond

Museum Helmond

's-Hertogenbosch

Design Museum Den Bosch

Het Noordbrabants Museum

Heusden a/d Maas

Het Gouverneurshuis

Hilversum

Museum Hilversum

Hoorn

Westfries Museum

Kampen

Stedelijk Museum Kampen

Katwijk

Katwijk's Museum

Laren

Singer Laren

Leek

Museum Nienoord

Leens

Landgoed Verhildersum

Leerdam

Nationaal Glasmuseum

Leeuwarden

Fries Museum

Keramiekmuseum

Princessehof

Leiden

Japanmuseum SieboldHuis

Museum De Lakenhal

Rijksmuseum Boerhaave

Rijksmuseum van Oudheden

Wereldmuseum Leiden

Loosdrecht

Kasteel-Museum

Sypsteyn

Maastricht

Bonnefantien

Marken

Marker Museum

Middelburg

Zeeuws Museum

Naarden

Nederlands Vestingmuseum

Nijmegen

Valkhof Museum

Oss

Museum Jan Cunen

Otterlo

Kröller-Müller Museum

Nederlands Tegelmuseum

Oud-Zuilen

Slot Zuglen

Purmerend

Purmerends Museum

Ridderkerk

Huys ten Donck (alleen de
tuinen)

Rhenen

Stadsmuseum Rhenen

Roermond

Cuyperhuis

Rotterdam

Chabot Museum

Kunsthall Rotterdam

Maritiem Museum Rotterdam

Museum Boijmans Van

Beuningen

Nederlands Fotomuseum

Nieuwe Instituut

Wereldmuseum Rotterdam

Rosendaal

Kasteel Rosendaal

De Rijp

Museum In 't Houten Huis

Schiedam

Stedelijk Museum Schiedam

Schoonhoven

Nederlands Zilvermuseum

Schoonhoven

Slochteren

Museum Landgoed

Fraeylemaborg

Sluis

Museum Het Belfort

Sneek

Fries Scheepvaart Museum

Soest

Nationaal Militair Museum

Tiel

Flipje en Streekmuseum Tiel

Tilburg

TextielMuseum

Uden

Museum Krona

Uithuizen

Menkemaborg

Utrecht

Centraal Museum

Museum Catharijneconvent

Museum Speelklok

Vaassen

Kasteel Cannenburch

Veendam

Veenkoloniaal Museum

Velsen-Zuid

Buitenplaats Beeckestijn

Vlissingen

Maritiem Muzeum Zeeland

Voorburg

Huygens Museum

Voorschoten

Kasteel Duivenvoorde

Warffum

Openluchtmuseum Het
Hoogeland

Weesp

Museum Weesp

Woerden

Stadsmuseum Woerden

Zaandam

Museum Zaanse Tijd

Zaans Museum

Zaltbommel

Stadskasteel Zaltbommel

Zierikzee

Stadhuismuseum Zierikzee

Zutphen

Musea Zutphen (Museum
Henriette Polak en
Stedelijk Museum)

Zwolle

ANNO

Museum de Fundatie

Daarnaast wordt de
Rembrandtkaart geaccepteerd
in de volgende musea:

Alphen aan den Rijn

Archeon

Amstelveen

Museum JAN

Amsterdam

Huis Marseille

(korting op entree)

Arnhem

Kasteel Zypendaal

Bergen

Museum Kranenburg

Den Haag

Museum de Gevangenpoort

Haarlem

Verwey Museum

Hernen

Kasteel Hernen

Laren (Gld)

Huis Verwolde

Maassluis

Museum Maassluis

Rijswijk (ZH)

Museum Rijswijk

Tilburg

De Pont museum
(korting op entree)

Venlo

Limburgs Museum

Weert

Museum W

Vereniging
Rembrandt

**Voor topkunst
in Nederland**